ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2: (բայց կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

Յուլիսի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 6 րուբլի:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ: ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կոպ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:

Կովկասից դուրս կանվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Իւրիեվի Մասնաւոր Համալսարան. Դասընթացքների
ԽՈՐՀՐԴԻ ԿՈՂՄԻՑ
(Լուսաւորութեան Մինիստրութեան իրաւասութեան ներքոյ գտնվող)

Ընդունվում են խնդիրներ 1911 թ. աշնանային սեմեստրի համար—բժշկական և բնագիտական ֆակուլտէտի I, II, III և IV կուրսերի և մատեմատիկական ֆակուլտէտի I, II և III կուրսերի համար: Դասընթացքների ծաւալը, կարգ ու կանոնը և ծրագիրը նոյնն են՝ ինչ որ Իւրիեվի համալսարանինը: Ընդունվում են երկու սեռի անձեր: Ուսման վճարը՝ բժշկական ֆակուլտէտի համար իւրաքանչիւր սեմեստրը 75 ռուբ., բնագիտական և մատեմատիկական ֆակուլտէտների համար սեմեստրը 50 րուբլի: Խնդիրները պէտք է ներկայացնել վերատեսչի անունով (г. Юрьевъ. Лифл. г., Мельничная ул. № 1).

Սեպտեմբեր ամսից Դասընթացքներին կից բացվում է Ատամնաբուժական բաժանմունք եռամեայ դասընթացքով և համալսարանական ծրագրով—85 ր. իւրաքանչիւր սեմեստրը:

Դասընթացքների վերատեսուչ՝ պրոֆ. Մ. Ի. ՌՕՍՏՕՎՑԵՎ.

(5,20) տռ. 611. 6—3

ДЕШЕВО
ОБОИ
ФАБР. СКЛАДЪ
МАНГИКІАНА
ПУШКИНСКАЯ № 7.

(Ե.Հ.Կ.) տռ. 283. 50—37

ԲԺԻՇԿ
Ռ. Ս. ԴԱՒԹԵԱՆՑ
Ներքին եւ ջղային հիւանդութիւնների
Ընդունելութիւնը (ցերեկվայ ժամը 12—1.
ամէն օր (երեկոյեան ժամը 5—7.
Հասցէն՝ Կօջուրէեվսկայա փող. № 22.
Ելիզավէտինսկայա փողոցից՝ № 44 տան անկիւն:

(Ե. Հ. Կ.) տռ. 243. 100—38

ՊԻԿՍԱՖՕՆ
ՄԱԶԵՐԻ ԽՆԱՄՔ՝ ՁԻԹՈՎ:
Գիտական հիմունքների համաձայն իսկական ամենալաւ միջոց գլխի կաշին եւ մազերը ամրացնելու համար: Մի սրուակը, որ բաւականանում է մի քանի ամիս, արժէ 1 ր. 50 կ.:
Զգուշացէք կեղծիքներից: Իսկական Պիկսաֆօնը հեղուկ է (ոչ փոշի): Վաճառվում է սրուակների մէջ, որոնք իրանց ներքևի մասի վրա ունեն «Pixavon» բառը: Կան նոյնպէս կեղծիքներ հեղուկ դրութեան մէջ: Դրանք էլ անարժէք են: Իսկական Պիկսաֆօնի իւրաքանչիւր սրուակը պէտք է ունենայ ֆաբրիկանտ Լինգների Դրեզդենեան Քիմիական Լաբորատորիայի ֆիրման, կլոր եարլիկի վրա:

(М. 136636/136651) 266. 1—1

ФАБРИКИ
А. ЭНФІАДЖІАНЦА
ПАПИРОСЫ
ИНТЕЛЛИГЕНТНЫЯ
ЦѢНА 25 шт. 15 к.
10 ш. 6 к. 100 ш. 60 к.

ПАПИРОСЫ
ЛЕВЪ 20 шт. 5 коп.
ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖІАНЦА

ПАПИРОСЫ
ЭКСТРА
15 шт. 6 коп.
ФАБРИКИ А. ЭНФІАДЖІАНЦА

(Ե. Հ. Կ.) տռ. 662. 100—8

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՕԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
Բաժանմունքը Թիֆլիսում, Գօլ. պր. 21, տուն Արտիստակ. Ընկ., տելեֆօն № 355.
Պահեստում միշտ կան մեծ քանակութեամբ ընտիր պաստառներ ամենավերջին ոճիով
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ԳՆԵՐՈՎ
8 կոպ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր րուլոն: Ունի պահեստներ Ռուսաստանի գլխաւոր քաղաքներում:
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՈՒՂԱՐԿՎՈՒՄ ԵՆ ՁՐԻ:

(Ե. Շ.) տռ. 207. 50—33

ԱՆԻՆ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆԸ

I

Փոխարքայի օգնական սենատոր Ե. Վատացին այցելեց Անին և նրա շրջանը:

Նրան ուղեկցում էին հնագիտութեան, բնագիտութեան և տնտեսագիտութեան մասնագէտները:

Չը նայելով կարճ միջոցին, որ յատկացված էր այցելութեան համար, պարզվեցին Անիի և նրա շրջանի էական խնդիրները:

Մենք մի քանի յօդուածներով կանգ կառնենք այդ խնդիրների վրա:

Նախ՝ Անին:

Հայկական հնագիտութեան այդ գոհարը տարէ-տարի աւելի ու աւելի հետաքրքրական, թանգարժէք և գնահատելի է դառնում:

Այն պեղումները, որոնք արվել են վերջին տասնամեակում պրոֆէսոր Ն. Մառի ձեռքով, ցոյց են տալիս, թէ այն պատմական-կուլտուրական գանձը, որը մինչև այժմ մենք ունեցել ենք մեր տրամադրութեան տակ, կազմում է միայն մի մասը աւելի խոշոր ու ընդարձակ գիտնական հարստութեան: Իւրաքանչիւր տարի յայտնագործվում են նորանոր կուլտուրական մնացորդներ և մեր առաջ հանդէսանում է հնադարեան առևտրական, քաղաքական և կուլտուրական խոշոր մի կենտրոնի պատկերը:

Անին հետաքրքրական է բազմակողմանի կերպով:

Նրա մէջ մենք տեսնում ենք հայկական, յունական, ասորական, արաբական, պարսկական, վրացական ազդեցութիւնների դրոշմներ մեծ կամ փոքր չափով: Մի տեղ նա արտայայտված է քաղաքական բնոյթով, միւս տեղ նա հանդէս է եկել կենցաղակերտի բնորոշ գծերով, երրորդ տեղում գեղարուեստի ստեղծագործութիւններով, չորրորդում ճարտարապետական առանձնայատկութիւններով, հինգերորդում տնտեսագիտական յայտնագործութիւններով և այլն:

Ուսանելի և վերին աստիճանի ուսանելի է հնագիտական այդ գանձը, որը ներկայանում է իբրև վկայ՝ այդտեղ ապրած ժողովրդի կուլտուրական ունակութիւնների և յաւիտենական դատապարտութիւն այն մռայլ և սարսափելի անցեալի, որ ոտի տակ տրորեց կուլտուրական կեանքը այդ շրջանում:

Ինքը Անին իր ամբողջութեամբ մի հսկայական թանգարան է:

Եւ պէտք է ամէն հոգատարութիւն, որ այդ թանգարանը լինի ապահովված որևէ պատահարի բացասական ազդեցութիւնից:

Անիի աւերակների հողավայրը, որ առաջ կապալով էր տրվում աճրդախօսներին և միայն բարեպատեհութեամբ մնում էր Անիի վանահօր ձեռքին, այժմ բոլորովին հանվել է աճրդախօսութիւնից և ճանաչված է իբրև մի տարածութիւն, որը չէ կարող ծառայել պետական գանձարանի շահագործութեան համար: Այդ հողավայրը անձեռնմխելի է մասնաւոր մարդկանց համար և կը մնայ իբրև մի տեղ, որը տրամադրելի կը լինի միայն հնագիտական նպատակների համար:

Սակայն ցանկալի է, որ պետական գանձարանի շահագործութիւնից վերցվի նաև Անիի հողերի այն մասը, որը գտնվում է պարսպից դուրս և պիտանի է գիւղատնտեսական մշակութեան համար: Այդ մասը իրապէս գտնվում է Անիի վանահօր ձեռքին, բայց, անկասկած, նա կարող է անսպասելի կերպով ընկել և ուրիշ աճրդախօսի ձեռքը, մի հանգամանք՝ որը ցանկալի չէ:

Այդ խնդիրը յարուցվեց ներկայումս Անիում և յոյս կայ, որ կաջողվի այնպէս սահմանել, որ մշակութեան համար պիտանի այդ հողի եկամուտը միջոցներ կը հայթայթէ վանահօրը թէ տան մթերքներ ունենալու և թէ թեթևացնելու այն ծախքերը, որ ունի Անին, ընդունելով անընդհատ այցելուներ:

Այժմ անցնենք թանգարանների հարցին:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 յուլիսի

Պետերբուրգ.—Պետերբուրգի բականական Ընկերութիւնը փակվեց:

Կիեվ.—Ռադոմիսլի գաւառի Օբլիտկա գիւղում 200 գիւղացիներ ուրիշի հողերի վրա ինքնակամ անասուն արածացրած անձանց ձերբակալելու ժամանակ դիմադրութիւն ցոյց տուին իշխանութիւններին, բռնութեամբ ազատելով 15 կալանաւորների և ջարդելով բանտարկեալների շինութեան սենեակները: Եկան իշխանութիւնները՝ քննութիւն կատարելու:

Լոնդոն.—1905 թ. անգլօ-եապօնական պայմանագրի 4-րդ յօդուածը, որով Մեծ-Բրիտանիան գործողութեան ազատութիւն էր վայելում հնդկական սահմանագլխին, բաց է թողնված նոր համաձայնութեան մէջ:

Լիմա.—Բռնված անկարգութիւնները ստիպում են երկիւղ կրել յեղափոխութեան: Պարլամենտի մեծամասնութիւնը խօսեց կառավարութեան քաղաքականութեան դէմ:

Նիւ-Եօրկ.—Սանխուանի մօտերը «Իրմա» և «Դիամանտ» շոգենաւերի ընդհարման ժամանակ խեղդվել են 230 ճանապարհորդներ և նաւաստիների մի մասը:

Վաշինգտոն.—Հիւսիսային Հայիտիում տիրող յեղափոխական շարժման պատճառով, որը սպառնում է ամերիկական շահերին, «Պարտէլ» նաւը ուղարկվեց Հայիտիի հրուանդանը:

Կարնէջիի անուան խաղաղութեան ընկերութիւնը Ամերիկային Եապօնիայի հետ մերձեցնելու նպատակով հրաւիրեց Եապօնիայի ուսումնական Նիտօբօյին մի շարք դասախօսութիւններ կարդալու հերթական հարցերի առիթով:

Պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն, Ֆրանսիան պատրաստակամութիւն է յայտնել ստորագրել միջնորդ դատարանի պայմանագիր Միացեալ-Պետութիւնների հետ: Հնարաւոր է, որ Նոկսը կը ստորագրէ երկու պայմանագրերը միաժամանակ:

«Associettade - Presse»-ի տեղեկութիւններին նայած, Տաֆտը գոհունակութիւն է յայտնել նոր անգլօ-եապօնական պայմանագիր ստորագրելու առիթով: Մինիստրական շրջանները հաւատացած են, որ այժմ ոչ մի արգելք չի լինի սենատի կողմից՝ վաւերացնելու միջնորդ դատարանի անգլօ-ամերիկական պայմանագիրը:

Տըրնովօ.—24-րդ յօդուածը ընդունվեց այսպիսի խմբագրութեամբ. «Թագաւորութիւնը ժառանգաբար անցնում է Ֆէրդինանդ I թագաւորի արու զաւակներին: Գահաժառանգի մասին կը յայտարարվի առանձին օրէնք»:

Տաք վիճաբանութիւններ ծագեցին արքունի ծախսերի հարցի առիթով: Վիճաբանութիւնների ժամանակ եղան վիրաւորական հայհոյական դարձուածքներ: Վերջում յօդուածը ընդունվում է մասնաժողովի խմբագրութեամբ:

Առանց վիճաբանութիւնների ընդունվում է այն յօդուածը, թէ թագաւորը կարող է դաւանել բացառապէս արևելեան-ուղղափառ հաւատը, նաև այն յօդուածը՝ թէ օտարազգիներին բուլղարահպատակութեան ընդունելու հարցը պէտք է լուծվի համաձայն առանձին մշակված ընդհանուր օրէնքի:

Սօֆիա.—Ֆէրդինանդ թագաւորը վերադարձաւ Հարաւային Բուլղարիայում իր կատարած ճանապարհորդութիւնից, այցելելով հեղեղին ենթարկված վայրերը: Թագաւորն անձամբ նպաստներ է բաշխել վնասվածներին:

Ֆալիէրը գահաժառանգ Բորիսին նուիրել է Պատուի Լեգէօնի խաչ:

Պարիզ.—Կամլօների ցոյցի ժամանակ վիրաւորվեցին 15 ոստիկաններ: Սէն-Կէնտինում, Շուազի-Լէրուայում, Գանիում, Սանդէնում բազմաթիւ հեռագրաթելեր և երկաթուղային ազդանշանային թելերը կտրված են: Գօբուում փորձ եղաւ գծից դուրս հանել մարդատար գնացքը: Առաւօտեան տեղի ունեցան դարձեալ մի քանի ընդհարումներ. 2 հոգի կալանաւորվեցին:

Սարագօսա.—Գործադուլը վերջացաւ: Հանգստութիւնը չը խանգարվեց:

Օտտավա.—Վերջին տեղեկութիւնների համաձայն՝ պարզվում է անտառային հրդեհի առաջին մոմէնտների ցնցող պատկերը: Հարիւրաւոր մարդիկ ժամերով մնացել են ջրի մէջ Պօրկիւբայն քաղաքի մօտ և ստիպված են եղել ջանքեր գործ դնել, որպէսզի հեռու չը տարվեն ջրի հոսանքից: Շատերը խեղդվել են, շատերը շոգից կուրացել են: Ամենուրեք այլանդակված դիակներ կան: Զոհերի թիւը անկարելի է որոշել:

Բադէն-Բադէն.—Սազօնովը կնոջ հետ մեկնեց Էնգադին:

Լիւբլեանի.—Շիշկա արուարձանում տեղի ունեցաւ ընդհարում սլովէնցիների և գերմանացիների միջև դպրոցական խնդրի պատճառով: Մի քանի մարդ կալանաւորվեցին:

Սան-Սէբաստիան.—Թագաւորը երկու ժամ խորհրդակցեց մինիստր-նախագահի, արտաքին գործերի մինիստրի և Պարիզում պաշտօնավարող սպանական դեսպանի հետ: Թագաւորին զեկուցվեց միջազգային դրութեան մասին:

Արտաքին գործերի մինիստրը յայտնեց, որ ընդհանուր տպաւորութիւնը պէտք է հանգստացուցիչ ընդունել:

Էլկասար.—Յուլիսի 1-ին զինուորական պահակախմբի ուղեկցութեամբ Տանժէր դիմող մախզենի ռազմամթերքների սայլերը գրաւվեցին սպանացիներից, որոնք փորձեցին զինաթափ անել պահակախմբին: Վերջինս հրաժարվեց զէնքերը յանձնել:

3 յուլիսի

Բերլին.—«Նորդ-Դէյտշէ-Ալգ.-Ցայտունգը» գոհունակութիւն է յայտնում Մարոկկօյի մասին՝ ֆրանսիական արտաքին գործերի մինիստրի արած յայտարարութիւնների առիթով և յոյս է տածում անկեղծ բարեկամական համաձայնութիւն կապելու:

Սան-Սէբաստիան.—Մինիստր-նախագահը հերքում է այն լուրը, թէ գերմանական «Պանտէր» նաւը զօրք է իջեցրել Սահարայի ափը:

Վիէննա.—Լեհական կոլօյի նախագահ ընտրված՝ ֆինանսների նախկին մինիստր՝ Բիլինսկին ողջոյնի ճառի մէջ ասաց, թէ կոլօն վերադառնում է հետևողական սկզբունքային դինաստական քաղաքականութեան և առ գերմանացիները ունեցած բարեկամական վերաբերմունքի հինաւուրց տրադիցիաներին: Բիլինսկու ասելով, առանց գերմանացիների կառավարական մեծամասնութիւն անկարելի է:

Նիւ-Եօրկ.—Պուէբլում վերջին ընդհարման ժամանակ սպանվել են 135 մարդ: Գործադուլ բանւորները կողոպտել են մասնաւոր մարդկանց տները:

Լոնդոն.—Լորդ Կիտչինէրը նշանակվեց մեծ բրիտանական դիպլօմատիական գործակալ Եգիպտոսում:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԲԱԼԿԱՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 յուլիսի

Աթէնք.—Եպիրի զանազան քաղաքներից հաղորդում են, որ ալբանական կոմիտէները ջանք են գործադրում եպիրոսցիներին թեքելու ապստամբութեանը: Եպիրոսը լի է գործակալներով և աւազակախմբերով, որոնք աշխատում են նահանգում ապստամբութիւն առաջ բերել: Պրէնոտի մօտերը մի հրոսակախումբ զինաթափ է արել հինգ զինուորների և գերել է օֆիցէրին: Դելէվինօյի Արգիրօ-Կաստրօյի մօտերը վխտում են 4 հրոսակախմբեր: Արգիրօ-Կաստրօ մտաւ մի գունդ:

Կ. Պօլիս.—Մալիսօրներին հնազանդութեան յորդորող կաթոլիկ եպիսկոպոսը վերադառնում է Սկիւտարից՝ ապարդիւն հետևանքով:

Տիեզերական պատրիարքի և բուլղարական էկզարխի յուշագրերը քննող մասնաժողովը պատրաստակամութիւն յայտնեց գործադրել պահանջների մեծ մասը:

Բուդապեշտ.—Պատգամաւորների պալատ: Անկախութեան կուսակցութեան անդամ Էմերիխ Իվանկը հարցրեց Կուէն Խեդերվարիից դիպլօմատիական քայլերի և զինուորական ձեռնարկութիւնների մասին, որ միապետութիւնը մտադիր է գործադրել ի պաշտպանութիւն իր շահերի Ալբանիայում. յետոյ հարց տուեց, թէ մտադիր է, արդեօք, կառավարութիւնը պատերազմական նաւեր ուղարկել ալբանական նաւահանգիստները, և պատրաստութիւններ տեսնվա՞ծ են արդեօք Նօվօ-Բազարի սանջակը գրաւելու համար այն դէպքում, եթէ անկարգութիւնները շարունակվեն:

Մօնաստիր.—Սալօնիկ-Մօնաստիր երկաթուղու Կրիվօլակ կայարանում, գնացքի մեկնումից առաջ, գիշերով գծի վրա պայթեցրին երկու ռումբ: Դժբաղդութիւն չեղաւ: Ենթադրում են, որ դա բուլղար հրոսակախմբերի գործն է:

3 յուլիսի

Ցէտինիէ.—Գործակալութեան թղթակիցն այցելեց Թիւրքական Ալբանիայի սահմանի մի քանի լեռնային տեղերը: Չերնօգօրիայի սահմաններում սահմանագլխային դաշտերը ցիրուցան են և անմշակ, որովհետև տղամարդիկ ամառաձմեռ զբաղված են եղել սահմանի պաշտպանութեամբ: Թիւրքական Ալբանիայում դաշտերը ամայի են, տները հրդեհված. կանգուն են միայն կաթոլիկ եկեղեցիները: Ապստամբ ալբանները բաժանվել են մանր խմբերի, ապրում են գլխաւորապէս կիրճերում, անընդհատ անհանգստացնում են թիւրքերին հրացանաձգութեամբ: Թիւրքերը նկատելի են Չերնօգօրիայի սահմանից 2—3 վերստ հեռաւորութեան վրա գտնված տեղերում: Ապստամբները չափազանց նեղվել են դէպի Չերնօգօրիա: Գլխաւոր ամրութիւնները թիւրքերի ձեռքին են: Բարձր դիրքերում դրված են թնդանօթներ և գնդացիրներ: Ցերեկով հրացանաձգութիւն չը կայ: Գիշերները ալբանները 6—7 մարդով գաղտագողի մօտենում են թիւրքական դիրքերին և կրակ բանում:

Բերլին.—«Նորդ-Դեյչէ Ալգ. Ցայ-տունգը» վկայում է, որ [illegible]

Կ. Պոլիս.—[illegible]

[illegible]

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՑՈՒՑԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
2 յուլիսի

[illegible]

Լոնդոն.—«Standard»-ին հեռագրում են [illegible]

Վիեննա.—[illegible]

Թեհրան.—[illegible]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

I

Թաւրիզ, 30 յունիսի

Յունիսի 22-ին բօթաբեր հեռագիրը գուժեց մեր ծերունազարդ մանկավարժ և մանկական աղքատիկ հայ գրականութեան փառք ու պարծանք Ղազարոս Աղայեանի յանկարծակի մահը։ Նրա անձին և գրական գործունէութեանը ծանօթ անձնաւորութեան վրա անակնկալ լուրը թողեց շատ տխուր տպաւորութիւն։

Ամսիս 26-ին, հանգուցեալ Նահապետի թաղման օրը՝ կիրակի, Թեմիս առաջնորդ Կարապետ եպիսկոպոս կատարեց հոգեհանգիստ բազմաթիւ հասարակութեան ներկայութեամբ և խօսեց սրտառուչ դամբանական և ամփոփ ու ազդու չեշտերով բացատրեց Աղայեանի գրական գործունէութեան բարձր նշանակութիւնը, նրա անձնական յատկութիւններն ու անգարմանելի կորուստը։

Հոգեհանգստից յետոյ սրբազանի մասնակցութեամբ կազմվեց ցաւակցական հեռագիր և ուղարկվեց առ որ անկ էր։

Նուիրական պարտականութիւն եմ համարում խոր վիշտ ու կսկիծս արտայայտել իմ անգին բարեկամ Ղազարոսի անսպասելի կորստեան համար, մատուցանելով միանգամայն անկեղծ յարգանքներս անմոռաց Նահապետի աճիւնին՝ «Մշակի» միջոցով։

Հայկազուն

II

Ենգելի, 29 յունիսի

Դարձեալ չարաբաստիկ բանդերօլը, ակցիզային վարչութեան սկանդալները։

Իր ստեղծվելու օրից սկսած՝ գողութիւնից, կեղծիքից բացի ոչ մի օգուտ չէ տուել այդ հիմնարկութիւնը հասարակութեան, և ահա այս օրերս էլ բացվում են նոր ձևի գողութիւն, զեղծումներ, որոնց գործադրողին թէև որպէս թէ տարան Թէհրան պատժելու, բայց չեմ կարծում, թէ այդպէս լինի, որովհետև իրանք չլինել, իրանք էլ ծածկում են։

Բացի յայտնի գողութիւններից այդ հիմնարկութեան կառավարիչ - ծառայողների ձեռքով, այս վերջերս էլ բացվեց կեղծ բանդերօլների անհագին քանակ, որոնք տարածված են ամեն կողմ։ Այդ նոր կեղծ բանդերօլները, որպէս ասացի, տարածվում են ծառայողների ձեռքով և շատ հմուտ կերպով են պատրաստված, այնպէս որ հազիւ է կարելի լինում իսկականից տարբերել։

Եւ դժբաղդութիւնը նրանումն է, որ այդ կեղծիքների հեղինակները դարձեալ հայ տականքից են։

Այստեղ մեծ նշանակութիւն ունի մասսայի աչքում զեղծարարի ազգութիւնը, նրա համար էլ ակամայ պարտաւորված ենք լինում յիշել, թէև ոչ մի պատասխանատուութիւն չէ ընկնում միւս անպարտների վրա։

Բաշտում կրկին խանութպանները գլուխ են բարձրացրել և չեն ցանկանում բանդերօլ տալ և ծառայողներին ծեծով են ճանապարհ գցում։ Խանութպանների աջողութեանը նպաստում է նաև քաղաքապահների գործադուլը։

Կեանքը այստեղ էլ շատ դժուարացել է. անընդհատ յուզիչ լուրերը ամեն կողմից՝ մարդկանց ջղային են դարձրել։ Մուջահիդ

ՍԼԱՒՈՆ ԺՈՒՐՆԱԼԻՍՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
2 յուլիսի

Բէլգրադ.—Խնճոյքում տեղի ունեցած միջադէպից յետոյ կայացաւ մի խորհրդակցութիւն, որին հրաւիրված են համագումարին մասնակցող բոլոր ռուս պատգամաւորները, իսկ սերբերի կողմից՝ մի քանի մինիստրներ և հասարակական բոլոր խաւերից աչքի ընկնող գործիչներ։ Խորհրդակցութիւնը կրում էր վերին աստիճանի սրտագին բնաւորութիւն։ Առաջարկվեցին բարեմաղթութիւններ. Կուլակովսկին՝ առաջարկեց Թագաւորի կենացը, Տրիպկովիչը՝ Կայսրի, Բաշմակովը՝ գահաժառանգ արքայորդու, Դրաշկովիչը՝ Արքայազն Գահաժառանգի։ Նուագվեցին ռուսական ու սերբիական հիմները։ Խորհրդակցութեանը մասնակցողները ոգևորիչ ճառերով վկայեցին երկու ժողովուրդների սէրը։ Սերբերն անկեղծօրէն ներողութիւն խնդրեցին ակամայ թիւրիմացութեան համար, որ առաջ եկաւ նրանց՝ լեհերէն չը գիտենալուց և խնդրեցին միջադէպը մոռացութեան տալ և չը դատել սերբերին համաձայն այդ տպաւորութիւնների։ Բաշմակովը ներկայացաւ գահաժառանգին և արժանացաւ ընծայի և հրաւիրվեց երկու օրով իբրև հիւր։

—

Բէլգրադ.—Ռուս պատգամաւորները մեկնեցին իրանց տեղերը։

ՍԼԱՒՈՆ ԺՈՒՐՆԱԼԻՍՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

Հեռագիրը այսօրերս հետևեալ անհաճոյ լուրը բերեց.

«Բէլգրադում ժուրնալիստների պատւին քաղաքային համայնքի տուած խնճոյքին տեղի ունեցաւ, Բաշմակովի ճառից յետոյ, միջադէպ։

«Բաշմակովը բոլոր սլաւոններին, ռուս պատգամաւորների անունից, յորդոր կարդաց միանալ:

«Լեհ պատգամաւոր Ստասիան մի ճառով ասաց, վերջացնելով՝ «Մենք ցնորհապարտ ենք Բէլգրադի քաղաքային համայնքին դէպի լեհերը ցոյց տրված ուշադրութեան համար մինչեւ մահուակերջ պարտականներ, մեզ անհաճոյ ռուսական օրհներգի ծրագրից հանելը» եւ այլն։ Ռուս պատգամաւորներ՝ Պրոկոֆիեվ և Վերգօն բողոքեցին, պահանջեցին նուագել ռուսական օրհներգը և իրանք խնճոյքից հեռացան»:

Պաշտօնական հեռագրի մէջ ասված է, որ երաժշտախումբը նուագեց ռուսական օրհներգը և լեհականը։ Ասված է, որ պարզվել է, թէ ծրագրից ռուսական օրհներգի հանելը քաղաքային համայնքի մի քանի անդամների գիտութեամբ է եղել։

Առիթը շատ անհաճոյ է, սակայն միջադէպը՝ պարզաբանութեան կարօտ։

Պ. Պրոկոֆիեվ «Нов. Вр.» պաշտօնական, նոյնիսկ, եթէ կարելի է ասել, придворный թղթակիցն է։ Պ. Պրոկոֆիեվի հետ ծանօթացել եմ 1896 թ. Թագաւոր Կայսրի թագադրութեան ժամանակ։ Քսան օր անընդհատ միատեղ Մոսկվայումն ենք եղել թագադրութեան հանդէսներին, ապա գնացել ենք միասին Բուդապեշտ՝ Ունգարիայի 1000-ամեակին և վերջն էլ նոյն թւականին Նիժնիյ Նովգորոդի ցուցահանդէսը գնացել Կայսերական Զոյգի այնտեղ ժամանելու և համայն ռուսական կայսերական վաճառականութեան կողմից Կայսերական Զոյգին տրված խնճոյքին և այլն։

Թագադրութեան հանդէսները վերջանալուց՝ յետոյ Ֆրանց Յովսէփ աւստրիական կայսրի անունից հրաւէր ստացան թագադրութեան բոլոր թղթակիցները՝ Ֆրանց Յովսէփից սահմանն ուղարկված յատուկ գնացքով շնորհ տանել Բուդապեշտ, դիտել ցուցահանդէսը, 1000-ամեակի առիթով, և տեսնել, զննել ու համեմատել ռուսաստանում եւ Աւստրիայում սլաւոնների կենցաղը։

Կամարով («Свѣтъ») և Սուվորին («Нов. Вр.») իրանց կուսակիցներով ամեն ճիգ թափեցին, որ այդ հրաւէրը չընդունվի։ Սակայն թագադրութեանը արտասահմանից եկած շատ մեծ թւով թղթակիցները և նրանց հետ՝ ռուսական մամուլի մի մասը մեծ շնորհակալութեամբ ընդունեցին այդ հրաւէրը, և մենք ուղևորվեցինք Ունգարիա։

Թագադրութեան ներկայ եղող բոլոր թղթակիցներիս ամբողջ ռուսական կայսեր. երկաթուղու գծերի վրա մինչև տարվայ վերջը տրված էին առաջին կարգի տոմսեր։ Բացի այդ՝ յատուկ մի շինութիւն Մոսկվայում յատկացված էր թղթակիցներիս. մենք պալատական մինիստրի անմիջական խնամքի տակն էինք։ Յատուկ հեռագիր, պօստ կար մեր տրամադրութեան տակ. մեզ ծառայում էին պալատական սպասաւորները, և ամենագլխաւորը՝ թղթակիցներիս թոյլատրված էր անարգելք շրջագայել, ամեն դահլիճ մտնել, ուր Կայսերական Զոյգն ու Ընտանիքը լինէր։

Գուցէ և ռուսական թղթակիցներիս այդ աստիճան շնորհ չանէին, եթէ արտասահմանեան թղթակիցները չը լինէին։

Մոսկվայից մենք ճանապարհ ընկանք Ունգարիա։ «Свѣтъ»-ը չուղարկեց իր ներկայացուցիչը. «Нов. Вр.»-ն հարկադրված եղաւ զիջանել։ Եւ ահա մեզ ընկերացաւ և Պրոկոֆիեվը, որ, իր ասելով, առաջին անգամն էր արտասահման գնում։

«Новости»-ի կողմից մեզ հետ էր Վասիլեվսկին (Буква)։

Մոսկվայում թագադր. ալբոմի համար լուսանկարեցին թղթակիցներիս բոլոր խըմբով։ Ես կանգնել էի վերջին շարքերում։ Նոտովիչ,«Новости» լրագրի խմբագիրը, այնտեղից ինձ հանեց և բերաւ առաջին շարքը իր կողքին նստեցրեց։ Եւ երբ Բուդապեշտում մեզ լուսանկարում էին՝ Պրոկոֆիեվ ցանկացաւ, որ մենք միմեանց կողքի կանգնենք։ Ի հարկէ սիրով կատարեցի ընկերոջս ցանկութիւնը։ Այլ է ուղղութիւնների, համոզումների տարբերութիւնը և այլ՝ պրոֆեսիոնալ, ընկերային յարաբերութիւնները։

Սակայն դեռ սահմանը չը հասած, Վարշավայի մօտ ռուս թղթակիցներից մի քանիսը ցոյց տուին այնպիսի վերաբերմունք, որ հարկադրված եղան նրանք սահմանը չանցնել։ Եւ այդ պահանջեց ռուս թղթակիցների մեծագոյն մասը, գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրելով երեք հոգի իրանց միջից իբրև կարգադրիչներ. սրանցից մէկը Վասիլեվսկին էր։

Տ. Նազարեան

(Կը շարունակվի)

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆՈՒՄ*)

—

Դ. Մարաղա-Միանդաբ-Սուլդուզ

Մարաղա քաղաքի մօտ հայ գիւղեր ևս եղել են առաջ, բայց նրանց բնակիչները ցրիւ են եկել, կամ քաղաք փոխադրվել, և այժմ միայն քաղաքում հայեր կան՝ 185 տուն։ Մի քանի տասնեակ տարիներ առաջ այստեղի հայերը սարկական վիճակի մէջ են եղել, խիստ ճնշված մահմեդականների բռնութեան ներքոյ և ենթակայ նրանց քմահաճոյքին. արտաքինով ու նիստ ու կացով նրանցից շատ քիչ են զանազանվել, խօսել են թուրքերէն կամ խիստ աղաւաղված հայերէն։ Այժմ ևս բուն մարաղացիների մեծ մասը աւելի վարժ թուրքերէն քան հայերէն է խօսում, և թուրքական շատ բան մնացել է նիստ ու կացի և սովորութիւնների մէջ. բայց դպրոցի և այլ ազդեցութիւնների շնորհիւ շատ բան փոխվել է դէպի աւելի մխիթարականը և քիչ մարաղացի է մնացել, որ դժուարանում է հայերէն խօսել։ Մարաղան լինելով յատկապէս չոր մրգեղէնի արդիւնաբերութեան մի խոշոր կենտրոն՝ մշտական կենդանի յարաբերութեան մէջ է Թաւրիզի հետ և այս առևտրական յարաբերութիւնը մեծ չափով նպաստել է բարքերի մեղմացման, քաղաքակրթութեան տարրերի և հայութեան ոգու մուտք գտնելուն։ Դպրոցը վաղուց գոյութիւն է ունեցել այստեղ. իսկ 15 տարի առաջ Խաչիկ վարդապետի ջանքերով, վաճառական Խալաֆեանի և Ց. Խաչատրեանի տուած նուէրներով կառուցվել է ընդարձակ յարմարաւոր դպրոցական շէնք։ Ափսոս որ այդ ժամանակի եռանդն ու զոհաբերութեան պատրաստակամութիւնը չեն յարատևել. եկեղեցու մօտ մի ուրիշ ընդարձակ շէնք թերի ու կիսաւեր է մնացել և մանաւանդ եկեղեցու շէնքը շատ ողորմելի վիճակի մէջ է։ Դպրոցն ևս հազիւ մի կերպ պահել է իր գոյութիւնը։ Անցեալ ամառ, երբ այցելեցի Մարաղա, գործ. խորհուրդ չը կար,—վերջին տարիների ընթացքում մի քանի անգամ ընտրել ու վերընտրել տալուց յետոյ՝ վերջնականապէս հրաժարվել էր. դպրոցն առանձին հոգաբարձութիւն ունէր, որ բոլոր միջոցները սպառելով՝ ուս. տարեշրջանը լրացրել էր ու այժմ պաշտօնից հրաժարվելով անորոշ դրութեան մէջ մնացել։ Ընդունելով որ այս մի քաղաքում որ ըստ թեմ. կանոնադրութեան առանձին գործակալութիւն է կազմում, երկու վարչական մարմինների համար գործ չը կայ, և նրանք միայն կը խանգարեն միմեանց յարմար դատեցինք գործ. խորհրդի և հոգաբարձութեան պաշտօնները միացնել, մի ընդհանուր մարմին ընտրվեց այնպիսի անձերից, որոնց վրա վստահ կարելի էր լինել, թէ դպրոցի պահպանութիւնը կապահովեն։

Ահա այսպէս մի տարի ևս պահեց իր գոյութիւնը Մարաղայի դպրոցը, որ վերջին տարիներն ունեցել է սովորաբար 3–4 բաժանմունք՝ 80—100 աշ.-աշակերտուհիներով, երկու ուսուցիչ և մի վարժուհի, տարեկան մօտ 500 թուման ել և մուտ։ Նրա մշտական եկամուտներն են՝ աշ.-աշակերտուհիներից ստացված թոշակները, տարին մի երկու անգամ տրված ներկայացումների արդիւնքը, մի փոքրիկ նպաստ եկեղեցուց և այսպէս կոչված «Արուսեան ֆօնդի» տոկոսները։ Տարիներ առաջ «Արուսեան» անունով մի ընկերութիւն է կազմվել Մարաղայում, որից դպրոցին ժառանգութիւն մնացած գումարը, ինչ-ինչ կրճատումների ենթարկվելուց յետոյ, վերջին տարին բերել է 44 թուման 4 ղրան տոկոս։ Ինչպէս մի քանի անգամ փորձ եղել էր, ես ևս շատ աշխատեցի մի հաստատուն եկամուտի աղբիւր ստեղծել դպրոցի համար, որ ազատէր այն հոգաբարձական փոփոխութեանց տատանումներից և կանոնաւոր բարգաւաճման ճանապարհի վրա դնէր, սակայն մարաղացիների մոլեկան յամառութեանը յաղթել կարելի չեղաւ։ Խնդիրն այն է, որ սրանք մի խոշոր տոկոսը հիւսն-արհեստաւորներ լինելով՝ իրանց ապրուստի գլխաւոր միջոց դարձրել են արտահանվող չամչի համար բարդի տախտակներից արկղներ պատրաստելը, և միմեանց ձեռքից գործը խլելու համար փոխադարձաբար միմեանց վնասում ու աղքատացնում են. մինչդեռ, եթէ մի ընկերութիւն կազմեն և պայմանաւորվեն առանց փոխադարձ համաձայնութեան բարդիներ չը գնել ու որոշված գնից պակաս արկղներ չը պատրաստել, թէ իրանք կայուն ապրուստ կունենային և թէ ընդհանուրի աշխատանքից որոշ բաժին կարող էին հանել դպրոցի պահպանութեան համար։ Սակայն տարօրինակ պնդագլխ[illegible]

*) Տես «Մշակ» №№ 111, , 118, 129 և 135.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊՈԼՍՈՑ ԿԵԱՆՔԷՆ

—

Կ. Պոլիս, 2 յունիս

Կը պարպուի Պոլիսը. տաքը անտանելի է. շատերը ստիպուած կը մնան հոս և կը սպասեն դպրոցներու փակման. ու ամեն կողմ գանգատը կընդհանրանայ. կեանքը թանկ է, ժողովուրդը կրկնապատիկ բազմացեր է. տան վարձքերը աճեր են. շատերը վեց ամիս գիւղը կանցնեն, որովհետև աւելի աժան է հոն ապրուստը։ Սահմանադրութիւնը ազատութեան հետ դրամ ալ բերելու էր պոլսեցիներուն։ Ու գանգատները կաճին. դրամ չկայ, ապրուստը դժուարացեր է։ Բայց ժողովուրդը իր խաղաղ կեանքը կը շարունակէ. ինքնիրեն կը գանգատի. դեռ բողոքելու սովորութիւն չունի. համակերպուած կը համբերէ։

Սովորական զուարճութիւններէն չուզեր զրկուած մնալ. երաժշտութենէն և թատրոնէն աւելի գերադաս են շաբթուան մէջ մէկ անգամ ընկերութեամբ գիւղագնացութիւն մը։ Այդ զուարճութեանց համար ունի շոգենաւեր, հովանաւոր մակոյկներ, մուհաջիրի կառքեր, ու բլուրները բարձրանալու համար կարմիր թաւշապատ համետով էշեր։

Հոս ամեն ցեղ փոխադարձաբար իրարու կը ծառայէ։ Օրին մէկը Նուպար Պօղոս փաշայի առջև հարուստ յոյն մը կըսէ.

— Կանչեցէք աս հայ բեռնակիրը...

Հայ փաշան նախատուած կը համարուի. ու դրամով կուզէ բեռնակրութեան պաշտօնէն ազատել հայը... Թէ չեմ սխալիր, այս զրոյցը լսած եմ ողբացեալ բարեկամ Արփիար Արփիարեանէն։ Հոս Պոլիս այդպիսի դիտումնաւոր նախատինք մը կարելի չէ ընել, քանի որ ամեն ցեղի մէջ կը գտնուին ամեն տեսակ ծառայողներ։ Ժամանակին բեռնակրութիւնը հոս՝ Պոլսոյ մէջ՝ հայուն սեփականութիւնն էր. հիմա հայը բեռնակիր չէ, այլ կառապան։ Քիւրդերը բեռնակրի պաշտօնը խլած են հայերէն. սաթըջըները առհասարակ առնաւուդներ են, եօղուրթճիները թիւրք ու քիւրդ, էսքիճիները՝ հրէաները։ 1896-ի ջարդերէն վերջը, շրջիկ վաճառականները շատ փոփոխութիւն կրեցին։ Դռնապաններն ալ փոխադարձաբար տէրերնին փոխած են. թիւրքը հայ դռնապան կը փնտռէ, իսկ հայը թիւրք դռնապան կընտրէ։ Հոս հայ դռնապանները՝ ընդհանրապէս՝ մշեցի և բղնիքցիները կըլլան, որոնք իրենց ծառայութենէն աւելի՝ կը սիրեն կարդալ ժողովրդական լրագիր մը. ատոնց ամենուն ձեռքը կը տեսնես «Ժամանակ» լրագիրը։

Հասարակութիւնը զբօսանքի համար՝ համեստ զուարճութեան տեղեր ունի։ Պետիշանը երբեմն օպէրաներ և օպէրէտներ կը ներկայացնէ. ընդհանրապէս իտալացի կամ յոյն դերասաններ ուշագրաւ են. Պերայի Վարիէթէ թատրոնին մէջ ֆրանսական պիէսներ կը ներկայացուին և աւելի յունական և հայկական պիէսներու թատերաբեմը կըլլայ այն։ Կրօնական պարերը տեսնելու համար՝ տիւնելի մօտ դերվիշներու աղօթարանը երթալու է։ Իսկ թիւրքական բնորոշ յատուկ և անմեղ զուարճութեանց մասին ամփոփ գաղափար մը կազմելու համար, մայիս և յունիս ամիսներու մէջ՝ կիրակի օրերը այցելելու է Քեաթխանէի դաշտերը։ Հոգեկան և ազգային զմայլելի հանդէս մը վայելած կըլլան, եթէ ամեն ուրբաթ ներկայ ըլլան սուլթանին ուրբաթական աղօթքին, որ միշտ հանգիստաւոր կըլլայ։ Մեծ կամուրջը Կ. Պոլսոյ բազմացեղ մարդկութեան ցուցահանդէսն է, ուր ամեն տեսակ զգեստի տարազ կը տեսնես. հոտ ալ կը տեսնես շրջիկ վաճառականներ. անոնց մէջ միայն հայը չկայ։ Քաղաքակիրթ ցեղերը զուարճութեան համար ունին երկու գլխաւոր պարտէզներ՝ Թաքսիմ և Պըտիշան, ուր երգ և ուրիշ զբօսանք՝ շատ սահմանափակ ու խեղճ են։ Իսկ թիւրք ու քիւրդ ցեղերը՝ զուարճանալու համար կը շրջին և անշարժ կը նստին ծովափը, կամ Հիւնքեար-սույուի, Դէրքօսի ջուրին դաշտերուն վրայ և կամ գերեզմաններու մէջ։ Աշխատանքը և եռուզեռ կեանքը հոս գոյութիւն չունին. ընդհանրապէս փողոցներու մէջ կը տեսնես դանդաղ և սպառուած կեանք մը. ամենուն բերանը ծխախոտ կը տեսնես կամ ձեռքը համրիչ մը։ Հայ կառապանները աւելի ընթերցող են...

Եւրոպայի խանդոտ կեանքը տեսնելէն յետոյ, հոս մեռելական անշարժութիւնը՝ աւելեան ծուլութեան գաղափարը կը ներշնչէ անհեւլիօրէն ցաւագար ու եպերելի։

* *

Առևտրական գործունէութեան հայելին՝ կարելի է համարել Մեծ-Բազարի ներքին պատկերը։ Առաւօտ մը, մօտաւորապէս եւրոպական ժամը 10-ին, մտայ այդ վաճառականութեան վառարանը։ Կրակ չկայ հոն, պայքարող ապրուստի կրակը շիջած է հոն։ Ամենէն առաջ աչքիդ կը զարնէ ղօնդուրմաջին. խայտառակ երկյարկ փոքրիկ շէնք մըն է, ուր տուրիստը անվրէպ կառաջնորդուի, Ստամպուլի ընտիր պաղպաղակին համը առնելու համար։ Մեծ-Բազարի շէնքը խորհրդաւոր է, մկիթի գալէրիներու գաղափարը կուտայ։ Բիւզանդական ճարտարապետութեան մէկ համեստ նմուշը կը տեսնուի այս ամբողջական շէնքին վրայ։ Կատարեալ լաբիրինթոս մըն է, որուն վերին նեղ պատուհաններէն՝ մաղձոտ լոյս մը մայլօրէն կը լուսաւորէ երկայն գալէրիները. տեղ-տեղ ճեղքուած են պատերը. 1894-ի երկրաշարժին յիշատակներն են անոնք։ Եթէ շրջիկ վաճառականներ մտն չգան անոր նրբանցքներուն մէջ, դուն ինքզինքդ կը կարծես գերեզմանատան մէջ։ Երբ այցելուն կը մօտենայ կրպակի մը, խանութպանը—եթէ հրեայ մըն է—ամեն ճարտասանութիւն կը թափէ՝ որ կարենայ բան մը ծախել և շահիլ. յոյնը գրեթէ համահաւասար կը նեղէ այցելուն, իսկ թիւրքը և հայը անխօս կը սպասեն, որ այցելուն ինքնաբերաբար յաճախորդ մը ըլլայ։ Թիւրքերուն կրպակները՝ կարծես տնական ներքին սենեակ մըն է. խանութպանը ունի իր գորգը և բարձ մը, որուն կռթնած՝ ծալապատիկ կը նստի և կը սպասէ յաճախորդի։ Ամեն կամարակապ գալէրիներու երկու կողմերը՝ շար ի շար կը տեսնես կրպակներ. ամեն տեսակ վաճառքի նիւթ կը գտնես. և նրբանցքներուն մէջ՝ այցելուներու և յաճախորդներու խումբերը ալեատան կը շարժին։ Ամբողջական շրջան մը ըրած՝ դուրս ելնելու մօտ էի, ահա կը լսեմ «Թազէ հաց, պարարտ պանիր» վաճառողի ձայնը և կը հասկնամ, որ այդ գալէրին՝ հայկական բաժին մըն է. շրջիկ հայ վաճառողը՝ հայերուն հաց ու պանիր կուտայ։ Այս բազարը միայն ցուցահանդէսի մեծ սրահ մըն է, ուր քիչ դրամով կարող ես բան մը գնել, ուր մէկ քանի անգամ շրջելով՝ կարող ես գաղափար կազմել թիւրքաց ցեղերուն գործունէութեան վրայ։ Հոս քիչ անգամ կը պատահին պերացի յաճախորդներ. ընդհանրապէս թիւրքերուն և թիւրքուհիներուն համար է այս Մեծ-Բազարը։ Հագուստի վերաբերեալ ամեն տեսակ վաճառք դիզուած են կրպակներուն մէջ. եւրոպացին կը հետաքրքրուի պարսկական և հնդկական կաշմիրով, կը սքանչանայ Կարամանի գորգերուն վրայ, կուզէ գնել Բաղդադի կերպասները, Կահիրէի երփներանգ կտաւները, պօլսական ոսկեթել հիւսկէն բարձի և գահաւորակի ծածկոցներ։ Սակայն ամեն պարագային՝ յաճախորդը երկմիտ է թէ կը գնէ հարազատ ապրանք մը։ Ոսկերիչներու բաժինը հետաքրքրական է. որչափ մնանկացած հարուստ թիւրքուհիներ՝ իրենց գինդերուն և մատանիներուն ադամանդները ծանօթ մարդու մը միջոցով՝ այդտեղ վաճառքի հաներ են ամենաանուաղ գնով։ Ճիշդ իմ աչքիս առջև՝ այդ առևտուրը եղաւ. քառասուն ոսկինոց ադամանդ մատանիի մը, քսան ոսկիի արժէք տուաւ հայ զոհարավաճառ մը. պալատի կիներէն մէկունն էր այդ մատանին։ Համիդի անկումէն վերջը՝ շատ թիւրք կիներ մնանկացեր էին։ Բազարէն ելնելուդ՝ յիշատակուելու արժանի կը համարիս նրբահիւս ոսկեթել և մետաքս բանուածքները և հարազատ թանկագին գորգերը։ Թիւրքերը հոս կը յաճախեն իրենց շալերուն և խնկաւէտ նիւթերուն համար. արևը հոս մուտք չունի. բուրումնաւէտ նիւթերը կը ջնջեն խոնաւութեան աւթած մէկօրները։ Թիւրք տուներուն մէջ երեք անհրաժեշտ պէտքեր կան՝ կին, տղայ և խունկ. բազարները խնկաւէտ նիւթերու շտեմարաններն են, ու կիները կը գնեն այդ նիւթերը, հոն կը յաճախեն՝ իրենց շպարներուն համար։ Հին զէնքերու կեդրոնատեղին հոս է և կը կոչուի Բէզէստէն. հետաքրքրական էփրաթուլ առևտուր կը մաղթեն, կը լսես «իշշալ՞լա՞հ» մաղթական բառը։

Ե.

թեամբ ոչ մի կերպ համաձայնութեան չեն գալիս և շարունակում են միմեանց տուն քանդել՝ արկղների գները այնչափ պակասեցնելով, որ իրանց գրեթէ աշխատանքի վարձ չէ մնում, և կարծես թէ բաւականութիւն են գտնում նրանում, որ իրանց հետ դպրոցն էլ զրկված է մնում։

Մարաղացիների մէջ հրէշաւոր չափերի հասած այս չկամութիւնն ու փոխադարձ անվստահութիւնն է նաև գլխաւոր պատճառը, որ այստեղ ոչ մի հասարակական գործ, ոչ մի ներկայացուցչութիւն տևական չէ լինում։ Ուսումն. տարեշրջանը վերջանալուն պէս գործ. խորհուրդ-հոգաբարձութեան բոլոր անդամները շտապեցին մէկ մէկու ետևից հրաժարական տալ, և ահա դարձեալ նոյն անորոշ դրութիւնը, ինչ որ մի տարի առաջ էր։ Շատ ցանկալի է այնուամենայնիւ, որ 80 տարի առաջ Մարաղայից գաղթած և Կովկասի զանազան տեղերում բնակութիւն հաստատած հայերը իրանց բարեկեցիկ վիճակի մէջ յիշեն նախկին բնակավայրը և օժանդակեն կրթութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը զօրացնելու այստեղ։ Առանց արտաքին օգնութեան խիստ դժուար կը լինի Մարաղայում նոր եկեղեցի շինել և աւելի բարեկարգ դրութեան մէջ դնել դպրոցը։

Միանդարի գաւառակում, որ նոյնպէս առանձին գործակալութիւն է կազմում, կային մօտ 100 տուն հայեր՝ 20 տունը Միանդաբ գիւղաքաղաքում, մնացածը 4 գիւղերում. վերջին օրերս աւելացան նաև Սօվուջ-Բուլաղի և Սուլդուզի մէջ գտնվող Դարալաք գիւղի բնակիչ հայերը 26 տուն, որտեղից այս կողմերը գաղթողներ առաջ էլ շատ է եղել. իսկ այս տարի գիւղի կալուածատէրը՝ ծանր ճնշումներից ու հարըստահարութիւններից յետոյ ստիպեց վերջնականապէս դատարկել գիւղը։

Նոր գաղթողները անտուն անապաստան թափված են Թաղիապատ գիւղում, իրանց նախկին հարևանների մօտ—իր շրջանի ամենից մեծ հայաբնակ գիւղն է՝ 50 տուն հայերով—և քանի շաբաթ է բանակցութեան մէջ ենք՝ տեղաւորելու համար նրանց մօտակայ պետական Ադա գիւղում, կամ իշխան Ֆարման-Ֆարմանին պատկանող Գըճլի գիւղում։ Թէ այս եկւորները, թէ նախկին բնակիչները բոլորեքեան Թուրքախօս են։

Դարալաքում առաջ դպրոց էր պահում Թաւրիզի Հայուհեաց Բ. Մ. Ընկերութիւնը՝ Ստեփան Տէր-Օհանեանի նպաստով. բայց երկու տարուց ի վեր այդ նպաստը կտրվել է. իսկ տեղացի (Արամեան դպրոցից ելած) ուսուցիչը մի տարի էս իր տան մէջ առանց ռոճկի մանուկներ ժողովելուց և անձնուիրաբար նրանց ուսուցումը շարունակելուց յետոյ՝ ստիպված եղաւ վերջին տարին թողնել և ուրիշ գործի գնալ։ Թաղիապատում նոյն Ընկերութիւնը մինչև այսօր պահել է դպրոց հանգուցեալ Արամ Ղազարեանի կտակած գումարի հաշւին։ Թէպէտ աղէտ, կոպիտ, սարկացած ժողովրդի վերաբերմունքը տեղիս երկու դըպրոցների էս շատ սառն է եղել, համեմատաբար քիչ աշակերտներ են դպրոց յաճախել և միայն գործից ազատ ամիսներում, յատկապէս Թաղիապատում ուսուցման գործն էլ շատ կանոնաւոր կերպով չէ ընթացել, այնուամենայնիւ նրանք ունեցել են գոնէ այն դրական արդիւնքը, որ Թուրքախօս ժողովրդի մէջ առաջ են եկել բաւականաչափ հայերէն գրել-կարդալ իմացող պատանիներ ու երիտասարդներ։ Դարալաքցիք այժմ եթէ Ադայում բնակութիւն հաստատեն, նրանց մանուկներն էլ կարող են Թաղիապատի դպրոցում սովորել, և հարկ կը լինի այս դպրոցի վրա առանձին ուշք դարձնել, հոգևոր կուրութեամբ, մայրենի լեզուի և ազգային ինքնագիտակցութեան կորստեամբ անդունդի եզերքին խարխափող 130 տուն հայերի համար լուսաւորութեան ու վերածնութեան կենտրոն դարձնել։ Դժբաղդաբար վերջին ժամանակ բոլորը կարծես երես են թեքել Թաւրիզի Հայուհեաց Ընկերութիւնից, որ մի քանի տարի առաջ ընդարձակ և արդիւնաւոր գործունէութիւն ունէր, իսկ այժմ հազիւ նշմարելի գոյութիւն է պահում։ Պէտք է ոյժ տալ Ընկերութեան կամ նոր միջոցներ ստեղծել այսպիսի յետ ընկած գաւառներում կրթական գործը զօրացնելու համար։

Դարալաքցիների գաղթից յետոյ գիւղատէրը պահել է իր պէտքերի համար չորս տուն հայ արհեստաւորների. 10—12 տուն հայեր էլ Պարսկական Քիւրդստանի կենտրոն Սօվուջ-Բուլաղում կան՝ ամենաողորմելի դրութեան մէջ։ Այստեղ բացի մի քանի դրսեցի առևտրականներից՝ մնացածները հազիւ մի կերպ օրվայ պարէնը հայթայթող մշակներ են, որոնք անկասկած հետզհետէ կանհետանան, եթէ մի տեղից ողորմութեան դուռ չը բացվի նրանց համար։

Իսկ դէպի արևմուտք ընկնող Սուլդուզի վիճակը, որի մէջ մօտ 130 տուն հայեր կան՝ տասնեակ գիւղերում ցրված, Թուրքախօս ու ամենախեղճ վիճակի մէջ, գրաւված է այժմ օսմանցիների կողմից։

Գիւղատէրերի կեղեքումներից յետին յուսահատութեան էին հասել նրանք անցեալներում. մտածում էինք դէպի Ուրմիայի կողմերը գաղթեցնելով՝ աւելի ապահով ու ապագայ խոստացող դրութեան մէջ դնել դրանց։ Բայց օսմանցիների զինուորական իշխանութիւնների պաշտպանութեան ներքոյ համեմատաբար հանգստութիւն վայելելով՝ նրանք թողել են առայժմ գաղթելու միտքը։ Մնում է ջանք գործ դնել, գոնէ միատեղ ժողովելու։ Այս վիճակի կենտրօնական Նաղադէյ գիւղում, ուր մօտ 50 տուն հայեր կան, Վահրամ սարկաւագ Երիցեան, վերջին օրերս դժնդակ եղեռնագործութեան զոհ դարձած ս. Թադէոս առաքեալի վանքի վանահայր Թադէկ աբեղան, ջատ ջանք գործ դնելով՝ աջողել էր մի դպրոցական շէնք կառուցանել և մանուկներ ժողովելով՝ մի քանի տարի ուսուցիչ էր։ Նրա հեռանալուց յետոյ շէնքը մնացել էր ամայի։

Վերջին ուս. տարեշրջանում այս կողմերն առևտրական գործեր սկսած վանեցի Տէր-Աբրահամեան եղբայրներից մէկը, քահանայի և մի քանի հասկացող գիւղացիների հետ, աջողեցրել էր տեղացի մի երիտասարդի ուսուցիչ վարձել և մանուկներ ժողովել նրա մօտ։ Նոյն Տէր-Աբրահամեան մի քանի ամիս առաջ Մօսկվա էր գնացել։ Իմ յանձնարարականով Արսէն սարկ. Սիմէոնեան և ուրիշներ 40 ր. էին հանգանակել, որից 10 ր. տուել էին նրան դպրոցի համար դասական պիտոյք գնելու. իսկ 30 ր. նպաստ կը տանք, որպէսզի առաջիկայում աւելի կանոնաւոր կերպով շարունակվի ուսումը։ Նուիրատուներին շնորհակալութիւն յայտնելով այս առիթով՝ չեմ կարող ի մեծ ցաւ սրտի չը շեշտել կրկին ու կրկին անգամ, թէ ինչքան մեծ բարիք կարելի էր անել այսպիսի խուլ անկիւններում մի քանի տասնեակ և մի քանի հարիւր ռուբլիներով. իսկ Ատրպատականի հայոց առաջնորդարանի տրամադրութեան ներքոյ ոչ մի կոպէկ չը կայ այսպիսի նպաստների համար, և որ կողմը դիմում ենք՝ հանդիպում են միայն սառն անտարբերութեան։

Կ. եպ.

ԽՈԼԵՐԱ ԵՒ ԺԱՆՏԱԽՏ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 յուլիսի

Նիկօլայեվսկ.—Սամարայի նահ. յունիսի 16-ից մինչև յուլիսի 2-ը գաւառում հիւանդացան խոլերայով 111, մեռան 37 հոգի։

Ցարիցին.—Երևան հանվեց խոլերայի առաջին դէպքը։

Կատարրօ.—Սկլիարում երևան հանվեց խոլերայի 2 դէպք, որոնցից մէկը վերջացաւ մահով։

—

(Լրագիրներից)

Բագւում յուլիսի 1-ին Միքայէլեան հիւանդանոցի բարակը տարվեցին ասիական խոլերայի նշաններով քաղաքապահ ոստիկան Սերգէյ Տէմուշկինը և բանւոր Աւագ Դանիէլեանը։

Բժիշկների խորհրդակցութիւնը պարզել է, որ Բագւում խոլերայի դէպքերը ունեն բացառապէս տեղական բնոյթ և առաջանում են հում ջուր շատ խմելուց։ Այժմ ձեռք են առնված ամեն հնարաւոր միջոցներ՝ խոլերային հէնց սկզբում յաղթելու համար։ Օրինակ՝ ամեն մի ոստիկանատան կից սահմանված է փոքրիկ դեղատուն՝ հիւանդացողներին նախնական օգնութիւն հասցնելու համար, բացված են շարժական թէյատներ, փողոցները և բակերը խիստ մաքրվում են և այլն։ Բժշկական մարմինը կոչ է ուղղել Բագուի ազգաբնակութեանը՝ խոլերայից պաշտպանվելու մասին։

—

Բագւում, յուլիսի 1-ին, Միքայէլեան հիւանդանոց տարված 3 կասկածելի հիւանդների մօտ բակտերիօլօգիական քննութիւնը խոլերա երևան չը հանեց։

Յունիսի 30-ին բարակ է տարվել ասիական խոլերայի նշաններով Գիմնազիչեսկայա փող. № 1 տանն ապրող Ալէքսանդրա Պլօտնիկօվան։

Պէլագէյա Զախարօվայի կզկզանքում երևացել են իսկական ասիական խոլերայի վիբրիօններ։

Սերգէյ Սամուշկանի և բանւոր Աւագ Դանիէլեանի հիւանդութիւնը խոլերա չէ եղել։

Յուլիսի 2-ին բարակ տարվեց խոլերայի նշաններով 1-ին Մօլօկանսկայա փող. վրա ապրող Նիկօլայ Սիդօրինը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԵՐ, ՆԵՐԿԵՐ

CIV

Հայկական մտաւոր կեանքը անտէր է։

Նա նման է պահապան չունեցող մի պարտէզի։

Եւ ով ասես՝ ոտ է թափում նրա խարխուլ մուհաջարից և ձեռքը մեկնում պտուղներով ծանրաբեռնված ծառի ճղին։

Չէ քաղում ապատակողը։

Կոտրում է ամբողջ ճիւղը և թափ տալիս, ամենևին չը մտածելով որ այդ ճիւղը վաղը միւս օրը նորից ծաղկելու, նորից պտուղներով ծանրաբեռնելու ոյժ ունի։

Դա կարևոր չէ նրան։

Կարևորը այժմ, այս րոպէիս՝ նրա որկորը մոտող հասուն բալն է, ծիրանը, իսկ վաղը թող չորանայ ծառն էլ, ճիւղն էլ։

Կարճամիտ և ողորմելի միտք։

Եւ դու՝ անհեռատես հայ միտք, երբ վաղը պապակած, տոչորված՝ ամառային տօթին մօտենաս Չրալի բալենուն, քաղելու նրա թթուաշ պտուղը, չորացած ծառին կը հանդիպես միայն։

Ծառաւից կը տապակվես, և արժանի ես. դու ապատակող ես։

CV

Դեռ երէկ ես շեշտեցի, թէ ինչպէս հայ ապատակող միտքը առաջ էր մղում «ճիւղը կոտրելու» թէօրիան։ Գեղարուեստը, այդ ազատութեան սիրահար աստուածուհին, մուղդուսի հայ միտքը իր կոպիտ, կոշտացած ձեռքերով ճաղն բռնելով վզահան էր անում։

Եւ փոխանակ եթերային համբոյրի, երկնային աղօթքի, գեղեցիկ աստուածուհու՝ գեղարուեստի գանգրահեր սքանչելի գլուխը ճղնակոտոր ծառի նման իջաւ բիրտ, կոպիտ հայկական մտքի մատների տակ։

CVI

Բայց այսօր փչում է մի զով հով և այդ հովը գալիս է հեռաւոր աշխարհից, ովկեանների այն կողմի երկրից՝ Ամերիկայից։

Դա հայ ամերիկուհին է, որ գալիս է մի փոքր զով շունչ, մի փոքր մեղմիկ զեփիւռ փչելու փոշոտված հայի կեանքին։

Կարդացի վերջերս «Մշակում» ամերիկուհիների կոչը՝ ուղղված իրանց երկրացի Ամերիկայի հայուհիներին։

Ահա ինչ խօսքեր են հնչում նրանց բերանով։

«Սահմանադրական ազատութենէն յետոյ, մենք, ամերիկաբնակ հայուհիներս, խանդավառուելով հանդերձ մեր հայրենիքի ազատութեամբ, նոր և լուրջ ձեռնարկ մը չըրինք ծառայելու թէ մեր ժողովրդին և թէ յատկապէս բարձրացմանը հայ կնոջ՝ հասարակական գործերու մէջ։ Շարունակուեցաւ, աննշան բացառութեամբ, նախկին եղանակը գործելու. նոյն որբախնամները, նոյն աղքատախնամները, նոյն նպաստամատոյցները բաժան-բաժան, ամեն մի քաղաք իր համար, առանց ընդհանուր կապի։ Կարծէք հիմա ալ ուրիշ բան չկայ, բայց եթէ շարունակել հին վէրքերու խնամքը հին ձևով և եղանակով»։

Կարդալով այս տողերը՝ զարմանում ես, թէ ինչպէս է, որ ռուսահայ կինը, որը տասնեակ տարիներ է, ինչ հարիւրներով իւրաքանչիւր տարի աւարտում է միջնակարգ և բարձրագոյն դպրոցներ, մինչև այժմ չը կարողացաւ մեր խարխուլ տան գոնէ մի փշրված աղիւսը վերանորոգել։

Ո՞ւր են գնում ուսում առած հարիւրաւոր հայ կանայք։

Ամենաշատը՝ նրանցից անճարացածները դպրոց՝ ուսուցչութեան։

Մեծագոյն մասը հալվում գնում է մեր անգոյն, միջնակարգ կեանքի ծովում։

Ծանրէքը, որ համատարած է մեր կեանքի մէջ, կլանում է և հայ կնոջ շարքերի և լաւագոյն էլեմենտը։ Հասարակական հիմնարկութիւնները, ինչպիսիք են աղքատախնամ, որբախնամ, հայուհեաց և այլ բարեգործական հիմնարկութիւնները, լցված են հարուստ դասակարգի կանանցով, որոնց ամենաշատ գործունէութիւնը կայանում է երեկոյթներ տալու և անդամակցական վճարներ ժողովելու մէջ։

Իսկ գործ, կենդանի գործ, կուլտուրական, բէջալ գործ՝ չէ երևում։

Ըստ երևոյթին մի այդպիսի բարեգործական գործունէութիւնով համակված են եղել ովկիանոսի միւս կողմի հայուհիները, և այսօր նրանք կոչ են անում «հին ձևը», «հին եղանակը» փոխելու։

Եւ ինչ են առաջարկում. «հոգալ տգիտութեան մէջ ընկղմած հայ կնոջ բարձրացումի մասին, ջանալով ուղարկել այնտեղ (Թիւրքիա) ամերիկական եղանակով պատրաստուած վարժուհիներ, ամերիկական գրականութենէն թարգմանուած գրքոյկներ տալ հայ կնոջ՝ ընթերցանութեան համար, ձգտիլ ծանօթացնել ամերիկացիներու կացութիւնն ու գործունէութիւնը երկրի հայուհիներուն»։

Ահա իսկապէս մի կուլտուրական և բէջալ ձեռնարկութիւն, ուղղութիւն։

Իսկ մեզանում հայուհին միթէ դեռ պիտի մնայ իր գործունէութեան ասպարէզում «հին ձևի», «հին եղանակի» մէջ։

Գործ չը կայ,—կասեն։

Գործ շատ կայ, միայն հարկաւոր են աշխատող ձեռքեր։

Ահա ձեզ մի հսկայ գործ։

Հայ գրականութիւնն ընկած դրութեան մէջ է, հայ գիրքը անարժէք դարձած մի փալաս է։

Հայ գրողը մի բարեգործ է, որ իր վերջին շապիկը ծախելով մատակարարում է հայ գրականութեանը հայ գիրք, յետոյ մկների կերակուր դարձնելով։

Նրա գրքերը փոշոտված ընկած են դարակում, մառանում։

Իսկ ժլատ, գծուծ հայը գրքի փող չի տայ. նա խմբագրատանից, ձրի ստացած դպրոցից կամ վարժապետից կառնէ և կը կարդայ։

Փաստ էք ուզում. հազարաւոր։

Իմ մի բարեկամս, ապշած՝ հայի կծծութեան վրա, պատմում էր, թէ ինչպէս մէկը, որ շարունակ հիանում էր նրա գրուածքներով, երբեք չէր առնում, գնում նրա գրքերը, այլ առնում սրանից նրանից, մինչդեռ ինքը «ինտելեգենտ» պարոն էր և ամսական 400—500 րուբլու եկամուտ ունէր։

Ահա մի զարհուրելի երևոյթ։ Ո՞ր չինական պարիսպներով չը պաշտպանվէք դուք այդ կլասիկական ժլատութեան դէմ։

Բայց այդ չինական պատուարները կարող է քանդել հայ կինը։

Նա իր գեղեցիկ հայեացքով, նազանի շարժումով ամօթահար կարող է անել հայ մարդու գգված, փալաս-փուլաս, աղքատ հոգին։ Նա կարող է ցրել, կազմակերպել գրավաճառական գործը ամենալայն կերպով։

Թող նա գնայ աշխատակից անդամ գրվի Հրատարակչական Ընկերութեան և յատկապէս պահանջէ գրավաճառական գործ, գըրքեր տարծի գաւառները, գիւղերը. իսկ որքան հայ գրողներ սիրտ կառնեն, իրանց գրիչները կը շարժեն, կապրեն մարդավայել, իրանց քրտինքով, և ոչ ողորմելի վիճակում։

Եւ որքան նոր գրողներ, տաղանդներ առաջ կը գան։

Դուք միայն սպառեցէք նրանց մտքերի արդիւնքը։

Սպառեցէք։

Դա մեծ, խոշոր, կենդանի գործ է։

Սպառեցէք։ Յակոբ Գևոնջեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ղարաբաղի թեմ. դպրոցի շուրջը

Շուշի, 25 յունիսի

Ամբողջ մի տարի ու կէս է, որ հազիւ վերջացան թեմ. պատգամաւորական ընտրութիւնները, որոնք իրանց սկիզբն են առել 1909 թ. դեկտ. ամսից, բայց ոմանց սարքած խառնակութիւնների շնորհիւ այնպէս դանդաղ, խառն, սառնասիրտ անցան, որ հասան մինչև վերջին օրերս։ Եթէ կաթողիկոսական ընտրութեան պատուիրակներն էլ այդպէս ընտրվեն, այն ժամանակ մեր թեմի ընտրութիւնները հազիւ վախճան ստանան 1912 թ. վերջերին, այսինքն այն ժամանակ՝ երբ կաթողիկոսն արդէն իր գահի վրա բազմած կը լինի։

Ներկայ ընտրված և հաստատված պատգամաւորները պիտի ընտրէին նախ՝ թեմ. դպրոցի համար հոգաբարձուներ, ապա թեմ. խորհրդի անդամներ և որից յետոյ թեմի համար առաջնորդ։ Բայց այժմ կաթողիկ. տեղակալից ստացված առաջադրութիւնը շեշտում է, որ այդ պատգամաւորները պիտի ընտրեն միայն թեմ. դպրոցի համար հոգաբարձուներ և ուրիշ ոչինչ։ Թեմի համար առաջնորդ կը նշանակվի բստ բարեհայեցողութեան Վեհ. Հայրապետի, ուրեմն ընտրովի թեմ. խորհուրդ և առաջնորդ այլ ևս չեն լինի, մինչև որ այդ մասին հարց կը բարձրացնի Վեհափառը բարձրագոյն իշխանութեան առաջ։

Այժմ մեզանում ամենահրատապ խնդիրը թեմ. դպրոցի համար հոգաբարձական ընտրութիւնն է, որ պիտի կատարվի մօտ ապագայում, թեմի նոր նշանակված կառավարիչ Զաւէն վարդապետի ներկայութեամբ։ Սրտեօք աջող և կանոնաւոր ընտրութիւն կը լինի, արդեօք անցեալի դառն փորձերը մեզ համար խրատական կը լինեն ամեն բան խաղաղ անցկացնելու, կունենանք անձնուէր, առաքինի, շիտակ, շրջանկատ անձնաւորութիւններ՝ անցկացնելու հոգաբարձական կազմի մէջ, և այդ ամենը համերաշխութեամբ կանվի՞, սիրով կը լուծվեն այդ հարցերը. ամեն բան կասկածելի է և մշուշով ծածկված։

Պատգամաւորներ ընտրված են երկու իրար հակառակ բանակներից. թէ ինչպէս են ընտրված, դրա մասին այժմ աւելորդ է բառ անգամ արտասանել, որովհետև անցեալը արդէն մասամբ յայտնի է ժողովրդին և ընթերցող հասարակութեանը. այժմ դրա մասին բան հաղորդելը ապարդիւն բան կը լինի։ Սակայն ցանկալի է, որ վաղօրօք այդ պատգամաւորները միանային և նախապատրաստական մի քանի ժողովներ կազմէին ու որոշէին, թէ քաղաքացիներից որոնք են արժանի՝ անցնելու հոգաբարձական կազմը, որպէսզի յետագայում բաժանումներ առաջ չը գան և այդ քաոսի մէջ օգտվելով հանգամանքից՝ այնպիսի անհատներ չը մտնեն հոգաբարձական կազմի մէջ, որոնք ապագայում՝ պտուղ տալու փոխարէն՝ աւելի քայքայման առիթ լինեն։

Վերջին տարիներս դպրոցի նիւթականը խիստ քայքայվեց և այնպիսի դրութեան հասաւ, որ երբեք պատիւ չէ բերում Ղարաբաղի ժողովրդին։ Վերջապէս ժամանակ է, որ այդ դպրոցը վերջնականապէս ապահովվի նիւթապէս, ուստի անհրաժեշտ է, որ բոլոր պատգամաւորները միանան և ընտրեն այնպիսի հոգաբարձուներ, որոնք համապատասխան լինեն այդ պաշտօնին և կարողանան ժողովրդի վրա ազդեցութիւն ունենալ ու դպրոցը հաստատուն դարձնել՝ նրա ապագան ապահովելով նիւթապէս։

*

—

Քաղաքը ջրելու նահապետական սիստեմ

Երևան, 25 յունիսի

Շոգեր են։ Մօտ մէկ ամիս է՝ անձրևի երես չենք տեսել։ Երկինքը, որ յաճախ օգնութեան էր հասնում քաղաքին, գլխաւորապէս նրա հեռու մասերում ապրող ազգաբնակութեան, ջրելով նրա փոշելից փողոցները, այժմ մի կաթիլ անգամ չէ ուղարկում։ Իսկ կենտրօնական փողոցները, ուր մեծ մասամբ ապրում են «բաղդաւորները», և քաղաքային այգին ջրվում են նոյն ժամանակից տրված թիերով։ Քաղ. վարչութիւնից վարձված բանւորները մերթ այս և այն առուի եզերքին կանգնած՝ ջրում են փողոցները թիերով, յաճախ առուների միջից ցեխն ու աւազը դուրս նետելով անց ու դարձ անողի գլխին։

Մեր հարցին՝ պատասխանում են, որ քաղաքի ունեցած երկու նասօսները ոչ թէ փողոց կամ քաղ. այգին ջրելու համար են, այլ հրդեհ հանգցնելու։ Բայց արի ու տես, որ 35,000 ազգաբնակութեանը հրդեհի միջոցին անմիջապէս օգնութիւն հասցնելու համար այդ մի զոյգ նասօսը փչացած են, այնպէս որ հրդեհի դէպքում քաղաքացիք պարտաւոր են դուրս գալ դէպի հրդեհատեղը և... փչելով հանգցնել հրդեհը։

Անհրաժեշտ է, որ մեր քաղ. վարչութիւնն այս խնդրի վրա լուրջ ուշադրութիւնը դարձնէ։ **

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մերվ, 27 յունիսի

Կիրակի, ամսիս 26-ին, ծխ. ժողովում տեղի ունեցաւ 2 պատուիրակների ընտրութիւնը, սեպտ. 11-ին ներկայ լինելու Աստրախանում կայանալիք պատգամաւորական ընտրութեան։

Ալ. ք. Պապօվեանը, կարդալով Աստրախանի կօնսիստօրիայի մայիսի 7-ի հրամանը, առաջարկեց մի պատուիրակ ընտրել Մերվ քաղաքից, իսկ երկրորդը՝ արուարձաններից, այն է Կուշկայի և Թախտաբազարի կողմից։ Արդէն ժամանակին արուարձանի հայերին յայտնված լինելով այդ առիթով, չը ցանկացան յետաձգել ընտրութիւնը, քանի որ Կուշկան իր պատգամաւոր Աւշար Իշխանեանին էր ուղարկել և ժողովը երրորդը լինելով՝ իրաւունք էր տրվում ընտրութիւնը կատարել։

Բացարձակ քուէարկութեամբ ընտրվեցին Տիգրան Տէրտէրեանցը և Առաքել Աստուածատուրեանը։

Աչքի առաջ ունենալով որ դեռ մամուլի որոշ օրգաններն իրանց թեկնածուները չեն տուել և դեռ որոշ կարծիք չէ հիմնաւորվել այս կամ այն հաւանական թեկնածուի մասին, կաթողիկոսական թեկնածուների ընտրութիւնը յետաձգվում է մի ամսով, մինչև մամուլը իր վերջնական կարծիքով օգնութեան կը հասնի։

Մասնաւորապէս Արշակ քահ. Տէր-Ոսկանեանը մի ճառով դրուատեց Կարապետ եպիսկոպոսի արժանիքները և առաջարկեց որպէս ընտրելի։ Sero

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Յուլիսի 2-ին Կովկասեան զինուորականնահանգական դատարանը քննեց աւստրիահպատակ Դմիտրի Միրսկիի գործը, որ մեղադրվում է 1907 թ. յունիսի 13-ին Երևանեան հրապարակի վրա պետական բանկի բաժանմունքի դրամատարից 250,000 րուբլի յափշտակողներին թաքցնելու և գաղտնի ընկերակցութեանը մասնակցելու մէջ։

Երկօրեայ քննութիւնից յետոյ դատարանը մեղադրեալ Միրսկիին ճանաչեց յանցաւոր և, զրկելով նրան բոլոր իրաւունքներից, դատապարտեց 15 տարով տաժանակիր աշխատանքների։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Մեզ հաղորդում են, որ Ղարաքիլիսայի ամառային դասընթացքներում կաթնատնտեսական դասընթացքներին կից ըսկսվել են դասախօսութիւններ գիւղատնտեսական ընդհանուր առարկաներից։ Գիւղատնտես Ա. Աթանասեան դասախօսում է հողագործութեան մասին, Գ. Գրձէլեան կուլտուրական բոյսերի աճեցման մասին։ Յաջորդ շաբաթներում տեղի կունենան դասախօսութիւններ բանջարաբուծութեան, մրգաբուծութեան, թռչնապահութեան և մեղուապահութեան մասին։

◆ Կովկասի Փոխարքայի պաշտօնակատարը անհետևանք թողեց Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեան միջնորդութիւնը այն մասին, որպէսզի չառնվի այն 9320 ր. 58 կ. տուգանքը, որ կօնտրօլնի պալատը որոշել է յօգուտ պետութեան քաղաքային անշարժ կալքերից ստացվող հարկերը իր ժամանակին պետական գանձարանին չը ներկայացվելու պատճառով։

◆ Թիֆլիսի քաղ. վարչութիւնը քաղաքային նոր ձայնաւորների ընտրութիւնները կատարելու ժամանակ այնպիսի կարգ է սահմանել, որով քաղաքի զանազան մասերում մի քանի անշարժ կալք ունեցողը դումայի ձայնաւորների ընտրութիւններին մասնակցելու համար պարտաւոր է վճարել իրանից պահանջվող բոլոր տուրքերը, և եթէ նոյնիսկ մի կալուածքի նկատմամբ վճարած չունենայ տուրքը, այն ժամանակ նա զրկվում է մասնակցելու իրաւունքից։

◆ Ալ. Քալանթար, ստանալով հրաւէր Սուխումի Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնից, ուղևորվեց Սուխում կարդալու այնտեղ ժողովված դպրոցական ուսուցիչների համար տասներկու դասախօսութիւն։

◆ Հանքային Ջրերը մեկնեց Կովկասի Փոխարքայի փոխ-դիւանապետ Նիկօլսկին։

◆ Բեռլինից ստացանք հետևեալ հեռագիրը՝ խփված յուլիսի 2-ից. «Բեռլինի Հայ Ուսանողական «Արմէնիա» Միութիւնը յայտնում է իր խորին ցաւակցութիւնը նշանաւոր հայ մանկավարժ Ղազարոս Աղայեանի մահվան առիթով։ Նախագահ»։

◆ Հեռագրով մեզ տեղեկացնում են, որ

Ախալքալաքում եւ մի խումբ համակրողներ յուլիսի 3-ին, պատարագից յետոյ, հոգեհանգիստ են կատարել տուել Ղազարոս Աղայեանի յիշատակին:

◆ Ցունիսի 27-ին Ստեփ. Ղազարեանցը եկեղեցում հոգեհանգիստ քահանաների ներկայութեամբ կատարել է հոգեհանգիստ Ղազարոս Աղայեանի յիշատակին:

◆ Կիրակի, յուլիսի 3-ին, ժամը 1-ին, մօտ 40 ծխականների ներկայութեամբ, Թանդոյեան ս. Աստուածածին եկեղեցում տեղի ունեցաւ տարեկան ծխական ժողովի շարունակութիւնը:

◆ Թիֆլիսի քաղաքագլխի փոխանորդը ... 28,000 ր. ...

◆ Այսօր Թիֆլիսում նշանակված է ...

◆ Թիֆլիսի կանանց բարձր դասընթացները ...

◆ Ինչպէս յայտնի է, վերջերս Թիֆլիսի ... 7509 րուբլի:

◆ Թիֆլիսեան փոխանորդը ... յուլիսի 1-ից ...

◆ Մեր յայտնած ... Լէօնիդ Անդրէևի «Մեր կեանքի օրերը» պիէսան:

◆ Սաաթախ մի պարտիզի 6 րուբլի ... «Մշակի» № 131-ի մէջ ... 23 րուբլի:

◆ Կովկասում խոլերայի դէպք է եղել բացի Բագուից, Թիֆլիսից, նաև Նովորոսիյսկում:

◆ Ախալցխայում մեծ չափով տարածված է ծաղիկ հիւանդութիւնը երեխաների մէջ:

◆ Բաշկէնտ գիւղում Գանձակի նահ.՝ անյայտ մարդկանց ձեռքով, «Т. Л.»-ի ասելով, սպանվել է Կովկասում հանքարդիւնաբերող Ապոստոլ Կունդուրովը:

ՏԵՂԵԿ. ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

◆ Շաբաթ, յուլիսի 2-ին, տեղի ունեցաւ Վրաց ակումբի («Նոր Ակումբ», վրաց ազնուականութեան քարվանսարա) պաշտօնական հանդիսաւոր բացումը: Երեկոյեան ժամը 8-ից ակումբի պարտէզը և ամբողջ շէնութիւնը լցվեց երկսեռ հանդիսականներով, գլխաւորապէս արիստոկրատ և ունևոր դասակարգից, կային նաև վրաց մամուլի ներկայացուցիչները, հայ մամուլից «Մշակի» խմբագրութեան ներկայացուցիչը և փոքր թւով օտարազգի հիւրեր: Ժամը 9-ին սկսվեց ներկայացումը ամառային թատրոնում: Խաղացվեցին երկու կոմէդիաներ, վրացերէն և ռուսերէն լեզուներով, որից յետոյ այգում մէջ ընդ մէջ սկսեցին նուագել լարանուագ երաժշտախումբը և սազանդարները: Ապա տեղի ունեցաւ ընդհանուր ընթրիք: «Նոր Ակումբի» յաճախորդների թիւը առ այժմ բաւարար է:

◆ Կիրակի, յուլիսի 3-ին ցերեկվայ 1 ժամին «Սախալխօ Գազէթի» թերթի խմբագրութեան և ընկերների նախաձեռնութեամբ Քաշվէթի ս. Գէորգ եկեղեցում կատարվեց հոգեհանգիստ վրացի երկու գործիչների՝ Շիօ Ջիտաձէի և Վլադիմիր Լորթքիփանիձէի յիշատակին: Ներկայ էին վրաց մամուլի և հասարակական հաստատութիւնների, այլև հայ մամուլից «Մշակի» խմագրութեան ներկայացուցիչը և բազմաթիւ հասարակութիւն:

◆ «Մօժավալի—Ապագայ—Բուդուշչնօստ» սպառողական կօօպերատիվ ընկերութեան վարչութիւնը յուլիսի 1-ին ունեցաւ իր նիստը, երբ նախ և առաջ յոտընկայս յարգվեց Դ. Ջ. Սարաջեվի և Ղ. Աղայեանի յիշատակը և ապա քննվեցին հերթական հարցեր: Վարչութիւնը վճռեց բանալ սեփական գրասենեակ, ձեռք բերել դրա համար անհրաժեշտ իրեր և շուտափոյթ կերպով ձեռնամուխ լինել ընկերութեան փայերի տարածման գործին և սեպտեմբերի սկզբներում բանալ սպառողական խանութ:

◆ Ցունիսի 21-ին փակվել են Սղնախթելաւի շրջանների ժողովրդական դպրոցների ուսուցիչների համար բացված դասընթացները:

◆ Վրաստանի, Ռուսաստանի և արտասահմանի այլևայլ վայրերից շարունակաբար ստացվում են ցաւակցական հեռագիրներ Դ. Սարաջեվի մահվան առիթով: Շատ տեղերում դեռ ևս կատարվում են հոգեհանգստեան կարգեր:

◆ Դ. Կասրաձէն ֆրանսերէնից վրացերէնի է թարգմանել Սոֆոկլի «Անտիգօնա» պիէսը: Նոյն անձը մտադիր է թարգմանել հին կլասիկներից Եվրիպիդի, Էսքիլէսի և Արիստոֆանի կօմէդիաները:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՒՐՔԻԱ

Երիտասարդ-թիւրքերի խստութիւնները. —«Hellenisme» թերթը հաղորդում է մի քանի տեղեկութիւններ այն խստութիւնների մասին, որոնք գործադրվում են ներկայումս Թիւրքիայում և մեծապէս գործադրվելիս է եղել Մակեդոնիայի քրիստոնեաներին զինաթափ անելու ժամանակ:

Տանջանքներով ստիպում են մեղադրեալներին յայտնել իրանց խռհակիցների անունները և վրէժառու են լինում նոյն ձևով, տանջում են բոլորովին անմեղ մարդկանց և բացառապէս քրիստոնեաներին: Տանջանքների առաջին միջոցն է 50-ից ոչ պակաս հարուած հասցնել մերկ մարմնին, որը, այսպէս ասած, առաջին և նախազգուշական միջոց է համարվում: Եթէ այս միջոցը գոհացուցիչ չէ լինում և չէ ազդում, այն ժամանակ դիմում են այսպէս կոչված «դումուզ-թօթին», այսինքն՝ զոհի գլուխը պարաններով կապում են ոտքերից և այսպիսի վիճակի մէջ ծեծում են կէս ժամ: Եւ կամ նախապէս կապում են մարդու ձեռքերը մէջքից, բերանն են կոխում փայտի մի ծայրը, իսկ միւս ծայրը ամրացնում են գետնի մէջ:

Լինում է, որ գերվածին ամիսներով փակում են պահարանի մէջ և միայն օրական մի անգամ տալիս են նրան մի կտոր ցամաք հաց և մի քիչ էլ հոտած ջուր: Վերջին տեսակի տանջանք էին տալիս, օրինակ, մակեդոնական ապստամբութեան պարագլուխներին:

Տանջանքների ենթարկվողներից շատերը չեն կարողանում տանել չարչարանքները և կամ մեռնում են, կամ խելագարվում: Դահիճներից շատերը հրաւիրվում են Փոքր-Ասիայի Բեբրի քաղաքից, իբրև բանտապաններ:

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Բագւում ձերբակալվեց յայտնի միլիօնատէր Թաղիևը՝ ինժեներ Բեբութօվին ծեծել տալու համար: Ինժեները ստացած ծեծից մեռաւ:

◆ Ցունիսի 28-ին Պետերբուրգում կատարվել են խուզարկութիւններ և ձերբակալութիւններ: Կալանաւորվածների մեծ մասը բանւորներ են:

◆ Մօնաստիրի վիլայէթում թիւրքաց հրոսակախմբերը կողոպտում և սպանում են թիւրքերին: Հիւպատոսները պաշտպանութիւն են խնդրում մեծ պետութիւններից:

◆ Պ. Ա. Ստոլիպինը հասաւ Պարիզ: Պրեմիերը ընդունվեց Ֆալիէրից, նաև տեսակցութիւն ունեցաւ Կայօյի և դէ-Սէլվի հետ մարօկկեան գործերի առիթով:

◆ Կիևլից պրոֆ. Մէչնիկօվը հեռանալու բօլէին տեսաւ, որ քաղաքը անյայտացել է: Ամբողջ խուզարկուական ուժերը որոնումների մէջ է:

◆ Պետերբուրգում զինւորական-նահանգական դատարանը ձեռնարկել է քննելու կապիտան Ա. Պօստնիկօվի գործը, որ մեղադրվում է պետական դաւաճանութեան մէջ: Նա մի քանի օտարազգի պետութիւնների յայտնել է զինւորական գաղտնիքներ:

◆ Ժող. լուսաւ. մինիստրութիւնը թոյլատրել է 1911—12 թ. թ. ուսումնական տարում ուսանողների թւում ընդունել նաև ուղղափառ սեմինարիաների աւարտածներին: Այդպիսիները քննութիւն են տալու լրացուցիչ կերպով մաթեմատիկայից, ֆիզիկայից և նոր լեզուներից մէկից:

◆ Պեատիգօրսկում հրատարակվող «Кав. Край»-ը «Моск. Вѣд.»-ից արտատպութիւն անելու համար ենթարկվեց 300 րուբլի տուգանքի:

◆ Ռօստովի (Դ./վ.) բանտում տիրում է տիֆ հիւանդութիւնը:

◆ Եսսենտուկիում սաստիկ շոգեր են:

◆ Կուրսկում կալանաւորվեցին կենդանի ապրանքներ վաճառողներ:

◆ Բեսարաբիայում չր տեսնված հեղեղ է:

◆ Շչէգլօվիտօվը մշակել է նախնական քննութեան բարենորոգման նախագիծ: Քննութիւնը պարտադիր է այն գործերի նկատմամբ, որոնց հետևանք լինելու է իրաւունքների զրկումն, նաև նրանց վերաբերմամբ, որոնց առիթով կասկած է յայտնված:

◆ Տօկիօյի լրագիրները գրում են, թէ շուտով Կամչատկա է մեկնելու ռուսաց ծովային մինիստր Գրիգօրեվիչը:

◆ Ստոլիպինի և Սազօնովի տեսակցութեամբ Բեռլինում տալիս են քաղաքական խոշոր նշանակութիւն: Այդ տեսակցութիւնը գերմանական շրջանները առնչում են ալբանական և մարօկկեան հարցերի հետ:

◆ Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովը առողջացաւ Բադէն-Բադէնում: Նա վերջնականապէս ապաքինվելով իր պարտականութիւնները կը ստանձնէ աշնանը:

◆ Պարիզում վախճանվեց յայտնի պատմաբան Պիէր Լէվասէրը, որ Ռընանի մահից յետոյ գրաւում էր Collège de France-ի վերատեսչի պաշտօնը:

◆ Սազօնովի հետ խօսակցութիւն ունեցաւ նաև արտաքին գործերի նախկին մինիստր Իզվօլսկին:

◆ Տրիէստում պաշտօնապէս երևան են հանվել խոլերայի հիւանդութիւններ:

◆ Բախտիար խաները պատրաստակամութիւն են յայտնել իրանց զօրքերով օժանդակ լինել սահմանադրութեան պահպանման:

◆ Անգլիական «Daily News»-ը ալբանական ապստամբութիւնը վերագրում է Աւստրիայի և Ռուսաստանի ինտրիգներին:

◆ Գերմանական արտաքին գործերի մինիստրի աջ բազուկ Խօմանը մինիստրութիւն հրաւիրեց պանգերմանական մամուլի օրգաններին և խնդրեց նրանց՝ ժամանակաւորապէս դադարեցնել յարձակումները Ֆրանսիայի դէմ:

◆ Խօսվում է, որ Գերմանիայի և Ֆրանսիայի բանակցութիւնները մարօկկեան հարցի առիթով ընթանում են բաւականին նպաստաւոր կերպով, որպիսի հանգամանքը բարձրացնում է բօրսայում տոկոսաբեր թղթերի արժէքը, ի թիւս որոց և ռուսականինը:

◆ Բեռլինում հերքում են այն լուրերը, թէ Ռուսաստանը Գերմանիայից պահանջել է յետ կանչել պատերազմական նաւը Մարօկկոյից:

◆ Միացեալ Պետութիւնները ևս դէմ են, որ Գերմանիան որևէ տէրրիտօրիալ գրաւում անէ Մարօկկոյում:

◆ Գերմանական մի խումբ սօցիալ-դեմօկրատներ իրանց համերաշխութիւնն են յայտնել ֆրանսիացի սօցիալիստներին՝ արգելք լինելու մարօկկեան հարցի առիթով հնարաւոր պատերազմին:

◆ Ալբանիայի Եպիրոսի շրջանում անկարգութիւններ ծագեցին:

◆ Թիւրքաց ներքին գործերի մինիստր Խալիլ-բէյը կտրականապէս դէմ է ալբաններին զիջումներ անելուն:

◆ Համաձայն թիւրքական աղբիւրներից բղխող տեղեկութիւնների՝ Կօսօվայի և Ուսկիւբի վիլայէթներում տիրում է լիակատար հանգստութիւն:

◆ Աւստրիական քաղաքական շրջանների կարծիքով, ալբանական հարցի բաւարար լուծումը կը խորտակէ օսմանեան ազգային գաղափարը:

◆ Թիւրքիան Եպիրոսի շրջանը և Հաբաւային Ալբանիա ուղարկեց 10,000 զինւորից բաղկացած զօրաբանակ:

◆ Մալիսօրները շարունակում են անակնկալ յարձակումներ գործել թիւրքաց զօրքերի վրա և ջարդ տալ նրանց:

◆ Կ. Պօլսում երիտասարդ-թիւրքերի երկիւղից պատգամաւոր Ֆիքրին դադարեցրեց իր «Մէրին» լրագրի հրատարակութիւնը:

◆ Չերնօգօրիայի սահմանն ուղարկվեցին թնդանօթներ:

◆ Տուրդութ-փաշայի տեղեկութիւններից երևում է, որ ալբան ապստամբների հրամանատարները չերնօգօրցի օֆիցերներ են:

◆ Տուրդութ-փաշային փոխարինում է Ջէվադ-փաշան:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

2 յուլիսի

ՎՕԼՕԳԴԱ: Սիբիրախտը Կադնիկօվի գաւառում տարածվում է:

ԲՐԻՒՍՍԷԼ: Շարլէրուայի մօտերը Գօսսէլիում զգացվեց ուժեղ երկրաշարժ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Պետերբուրգ-Մոսկվա թռիչքին մասնակցելու համար գրվել են 12 ռուս օդաչուներ:

Մինիստրների խորհուրդը ընդունեց ռուսահպատակութիւնից արձակվելու և մահմեդականներին Թիւրքիա գաղթելու իրաւունք տալու նոր կանոնները:

Մարիինսկի սիստեմը բարելաւելու համար պահանջվում է 8.800,000 րուբլի:

ԿՐՕՆՇՏԱԴՏ: Տօնվեց հանդէսով «Кронштадскій Вѣстникъ»-ի կիսադարեան յոբելեանը:

ԵՍԼՍԱ: Զէխովի մահվան 7-ամեայ տարելիցին յունաց եկեղեցում կատարվեց հոգեհանգիստ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Թոյլատրված է Եկատերինօդարում նոյեմբերի 11-ին գումարել Մայկօպի նաւթարդիւնաբերողների առաջին համագումարը:

3 յուլիսի

ԻՍՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ: Օդագնաց Բրէնդէժօնօ-դէ-Մուլինէն վայր ընկաւ: Դրութիւնը անյուսալի է:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Ուտօչկինը Օդեսսայում կատարում է աչող թռիչքներ:

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ: Եկաւ բանտային գլխաւոր վարչութեան պետ Խրուլէվը:

ՌԵՎԷԼ: Ծովի վրա փոթորիկ է:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Высочайше Утвержденное Русское Общество Пароходства и Торговли, учрежд. въ 1856 г.

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.

Ամառային երթեւեկութիւն

ՂՐԻՄ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻԾ

Մեկնում են Բաթումից

I Փօստային-մարդատար շոգենաւեր.

Երեքշաբթի ժամի $12^1/_2$-ին գիշերը շրջանակի գծով.
Հինգշաբթի » $12^1/_2$ » »
Շաբաթ » $12^1/_2$ » ուղղակի »

II Մարդատար շոգենաւեր.

Երկուշաբթի ժամի 1 ցերեկը, շրջանակի գծով:
Շաբաթ » 12 » »

III Մարդատար-ապրանքակիր շոգենաւեր.

Չորեքշաբթի առաւ. ժամի 4-ին շրջանակի գծով.
Ուրբաթ » » » »

Ժամերը Պետերբուրգի են:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՓՕՍՏԱՅԻՆ ԳԻԾ

Կանօնաւոր հաղորդակցութիւն դէպի Ալէքսանդրիայի, Բօլգարիայի, Մակեդոնիայի, Սերբիայի, Անատօլիայի, Պարսից-Ծոցի (Персидскій заливъ) գծերի բոլոր նաւահանգիստները:

ԲԱԼՏԻԱԿԱՆ ԳԻԾ

Կանօնաւոր հաղորդակցութիւն ուղղակի Պետերբուրգ, Րիգա, Լիբավա և Րեվէլ:

Տոմսակները կարելի է գնել Թիֆլիսի գրասենեակում, Վելիամինօվսկայա փողոց, № 18.

Հեռախօս № 11.

Ընդունվում են եւ ապահովագրվում են ապրանքներ ձեռնտու պայմաններով:

Գործակալ՝ Ս. Խ. Սուլխանեանց

(շ.) 0—9

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային երթեւեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 9 ժ. 38 ր. առաւօտ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 15 ր. կէսօրին, Գանձակ՝ 2 ժ. 47 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 20 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 10 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 11 ժ. գիշ., Բագու՝ 11 ժ. 33 ր. գիշեր.: Փօստատար № 4 գնացքը՝ 12 ժ. 36 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 8 ժ. 28 ր. գիշ., Գանձակ՝ 6 ժ. 37 առաւօտ., Եւլախ՝ 3 ժ. 35 ր. առաւօտ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 7 ր. կէսօր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 24 ր. ցերեկ., Բագու՝ 5 ժ. 42 ր. ցերեկ.: Մարդատար № 6 գնացքը՝ 3 ժ. 34 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում 6 ժ. 46 ր. երեկ., Գանձակ 9 ժ. 57 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 54 ր. գիշեր.՝ Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 22 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 7 ժ. 36 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժամ 13 ր. առաւօտ.: Խառն գնացքը IV կարգի վագօններով ըստ հարկի կարեւորութեան՝ 5 ժ. 15 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 9 ժ., 19 ր. առաւօտ., Գանձակ՝ 1 ժ. 36 ր. ցեր., Եւլախ՝ 5 ժ. 4 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 44 ր. գիշեր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 33 ր. գիշ., Բագու՝ 5 ժ. 44 ր. առ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ փօստատար № $^{74}/_{75}$՝ 1 ժ. գիշ., Ղարաքիլիսա է հասնում 8 ժ. 16 ր. առաւօտ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 11 ժ. 50 ր. ցերեկ., Էջմիածին կայար.՝ 5 ժ. 7 ր. երեկ., Ուլուխանլու՝ 5 ժ. 34 ր. երեկ. (առանց Երեւան մտնելու): Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը ուղարկվում է Երևան 6 ժ. 11 ր. երեկ. և հասնում է Երևան 6 ժ. 54 ր. երեկ., Նախիջևան՝ 11 ժ. 2 ր. գիշեր., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 46 ր. գիշերվայ: Մարդատար-ապրանքատար № $^{78}/_{79}$ գնացքը՝ 5 ժ. 48 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում 1 ժ. գիշերվայ, Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 34 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 9 ժ. 45 ր. առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 10 ր. ցերեկվայ և սրանից դէնը այլևս չէ գնում:

ԲԱԹՈՒՄ՝ արագ. № 1 գնացքը՝ 11 ժ. 8 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 10 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 43 ր. առաւօտ: Փօստատար № 3 գնացքը՝ 10 ժ. 47 ր. առ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. ցերեկվայ, Բաթում 12 ժ. 35 ր. գիշ.: Մարդատար № 5 գնացքը՝ 5 ժ. 15 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 9 ժ. 27 ր., երեկ., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առ.: Խառն գնացքը IV կարգի վագօններով ըստ հարկի կարևորութեան 10 ժ. 3 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 4 ժ. 41 ր. գիշ., Բաթում 6 ժ. 4 ր. երեկոյեան:

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № $^7/_8$ գնացքը՝ 8 ժ. 18 ր. առաւօտ., Խաշուրի է հասնում 10 ժ. 52 ր. առ., Բորժոմ՝ 1 ժ. 38 ր. ցերեկ.: Մարդատար № $^9/_{10}$ գնացքը՝ 3 ժ. ցերեկ., Խաշուրի է հասնում 5 ժ. 34 ր. երեկ., Բորժոմ՝ 8 ժ. 28 ր. երեկոյեան:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ մարդատար № 5 գնացքը՝ 4 ժ. 25 ր. ցերեկ.: Փօստատար № 3 գնացքը՝ 9 ժ. 52 ր. առ.: Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 24 ր. երեկ.: Խառն գնացքը IV կարգի վագօններով՝ 9 ժ. 5 ր. երեկ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ փօստատար № $^{72}/_{73}$ գնացքը՝ 7 ժ. 38 առաւօտ.: Մարդատար-ապրանքատար՝ № $^{80}/_{81}$ գնացքը՝ 1 ժ. 26 ր. ցերեկվայ:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 52 ր. առաւօտեան: Փօստատար № 4 գնացքը՝ 11 ժ. 40 ր. գիշ.: Մարդատար № 6 գնացքը՝ 2 ժ. 54 ցերեկ. Խառն գնացքը IV կարգի վագօններով՝ 4 ժ. 17 ր. գիշերվայ:

ԲՈՐԺՕՄԻՑ՝ Մարդատար № $^9/_{10}$ գնացքը՝ 9 ժ. 28 ր. գիշ.: Մարդատար № $^7/_8$ գնացքը՝ 7 ժ. 18 ր. առաւօտեան:

Ծանօթութիւն.—Արագ գնացքներով (№ 2՝ Թիֆլիսից Բագու՝ և № 1 Բագու-Թիֆլիս) առանց վագօնը փոփոխելու կարելի է հաղորդակցել Թիֆլիս-Բագու-Ռոստով, միայն վճարելով պլացկարտի գինը:

ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ

Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

Ընդունում է ներքին եւ ջղային հիւանդներին ԿԻՍԼՕՎՕԴՍԿՈՒՄ, Դօնդուկօվսկայա փող., տուն Իշխ. Դօնդուկ-Կորսակովի (ռուսաց եկեղեցու կից), առաւօտ. ժ. 10-ից մինչև ժամը 12-ը:

(ա. օ.) 1254. 100—97

ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ

Գ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

Ներքին եւ երեխաների հիւանդութիւններ

Գօլովինսկի, 18, տ. Դօրրժանսկիի, Արք. թատրոնի հանդէպ, տելէֆօն № 901.

Հիւանդ. ընդունելութիւնը) 10—12 ժ. առ.) 6—7 ժ. երեկ.

(ե.հ.կ.) 580. 100—17

ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս եւ վեներական հիւանդութիւնների:

Ընդունում է հիւանդներին՝

Առաւօտեան ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը:
Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը:
Կուկիա, Սիմեօնովսկայա փողոց, № 16.
Տէլէֆօն № 40.

(ե.ու.կ.) 220. 100—45

ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ

Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ

Աչքի հիւանդութիւններ

Առաւօտեան ժամը 10—1.
Երեկոյեան ժամը 5—7.
Վելեամինօվսկայա փողոց, № 8.

(կ. չ.) 416. 100—20

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայոց Մարիամեան դպրոցը և ռուսաց Մարիինսկի պրօգիմնազիան աւարտած, 5 տարվայ փորձառութեամբ

ՄԻ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ

պաշտօն է որոնում հայոց ծխական դպրոցներում: Ցանկալի է նաև ձեռագործի դասեր, որի համար ունի նոյնպէս առանձին աւարտման վկայական: Գերադասելի է Հիւսիսային Կովկասի քաղաքները: Հասցէն. Въ г. Шушу. Доктору Аршаку Мнацаканянцу (домъ Ананіева), передать Н. А. А.

(օ. մ.) 706. 4—1

Վլադիկավկազի հայոց եկեղեցական-ծխական միդասեան դպրոցի համար հարկաւոր են.

1) ԱՒԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ՝ 20 դասով:
2) ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ՝ 17 դասով:
3) ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ՝ 6 դասով և եկեղեցու խմբապետի պաշտօնով:

Ազատ դասերն են. կրօն, Թւաբանութիւն, հայրենագիտութիւն, իրագիտութիւն, վայելչագրութիւն, նկարչութիւն, երկրաչափական ձեռագիտութիւն, երգեցողութիւն:

Դասագինն է 30 ր., աւագութեան համար՝ 100 ր., խմբապետութեան համար՝ 420 ր.:

Առանց դօկումենտների խնդիրները կը մնան առանց պատասխանի:

Դիմել՝ Владикавказъ, Попечительству армянской школы.

(ա. օ.) 700. 3—3

Շուտով (մինչև սեպտեմբեր) պատրաստ կը լինի տպագրութեան համար

Ե. ՖՐԱՆԳԵԱՆԻ

◆◆ „ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ“ ◆◆

Հին փիլիսոփայութիւնից մինչև մեր օրերը 550—600 մեծադիր էջ. կը լինեն նաև ամենահռչակաւոր փիլիսոփաների նկարները (Բեռլինում պատրաստված):

Ցագրել ցանկացողները թող դիմեն հեղինակին (մինչև սեպտեմբերի 1-ը) պայմանների մասին հեռեւեալ հասցէով. Berlin—Charlottenburg. E. Frangian, Fritschestr. 56.

705 3—2

ԱԿՑԻՈՆԵՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ

Իզմայլովսկի պր., № 27.

Փարիզ 1910. ՈՍԿԵ ՄԵԴԱԼՆԵՐ Նիժնի-Նովգոր. 1896.

ԱՏԱՄԻ ԷԼԻԿՍԻՐ

ԲԱՐՁՐ ՏԵՍԱԿԻ

Ծախվում է ամեն տեղ ... Кавказское Т-во Торговли Аптекарскими Товарами—Тифлисъ, Баку, Батумъ.

525. 7—2